

**Metodiskās rekomendācijas
psihologa profesionālajai darbībai
izglītības iestādē**

Iveta Grāvīte, Rita Niedre, Ivans Jānis Mihailovs

Rīga, 2020

Metodiskās rekomendācijas psihologa profesionālajai darbībai izglītības iestādē. Iveta Grāvīte, Rita Niedre, Ivans Jānis Mihailovs. – Rīga: 2020.
Izdevniecība SIA “NordLynx”

ISBN: 978-9934-8947-1-8

Metodiskās rekomendācijas psihologa profesionālajai darbībai izglītības iestādē ir paredzētas ne tikai izglītības un skolu psihologiem, bet arī tiem speciālistiem, kas ikdienu vada vai sadarbojas ar izglītības un skolu psihologiem, veicinot šo speciālistu labāko izpratni par psihologu darba saturu un organizāciju izglītības iestādē.

Izdevums iekļauj detalizētāku pārskatu par vairākiem izglītības un skolu psihologiem nozīmīgiem profesionālās darbības jautājumiem, vēl plašāk skaidro psihologiem izvirzītās prasības un regulējumu, kā arī piedāvā rekomendācijas – skaidro jautājumus, kuri nav regulēti, bet kuru risināšanai ir ilgstoši veidojusies psihologu profesionālās darbības prakse.

Recenzenti:

Dr.psych. Evija Strika – Psihologu sertifikācijas padomes locekle, Latvijas Universitātes docente

Mg.psych. Amanda Zariņa – sertificēts psihologs, psihologs-pārbaugs izglītības un skolu psiholoģijas jomā

Mg.psych. Anda Suharevska – sertificēts psihologs, psihologs-pārbaugs izglītības un skolu psiholoģijas jomā

Dr.paed. Dace Medne – sertificēts psihologs klīniskās un veselības psiholoģijas jomā, Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas profesore

SATURS

Ievads	4
1. Psihologu profesionālās darbības regulējums	6
2. Prasības psihologam	8
3. Izglītības psihologa amata apraksts (piemērs)	11
4. Psihologa kabinets	16
5. Psihologa ikdienas darbs iestādē	17
6. Psihologa profesionālās darbības ierobežojumi	19
7. Psihologa sadarbība ar iestādes personālu	21
8. Psihologa sadarbība ar izglītojamajiem	24
9. Psihologa sadarbība ar izglītojamo vecākiem / likumiskajiem pārstāvjiem	26
10. Psihologa darba metodes	28
11. Psihologa darbs attālināti / tehnoloģiju izmantošana konsultēšanā	29
12. Psihologa darba dokumentēšana	30
13. Psihologa kvalifikācijas celšana	34
14. Konfidencialitāte un psihologa ētika	37
15. Psihologa darba uzraudzība, metodiskā palīdzība izglītības psihologiem	40
Literatūra un normatīvie akti	42
Pielikumā:	
Psihologu ētikas kodekss	44
Psihologa profesionālās darbības jomu apraksts:	
1. Izglītības un skolu psiholoģija	48
2. Klīniskā un veselības psiholoģija	50
No recenzijām par metodiskajām rekomendācijām	53

Ievads

Jau vairāk kā divus gadus Latvijas Republikas psihologu profesionālo darbību regulē Psihologu likums. Šim likumam ir bijusi milzu nozīme, gan sakārtojot psihologu profesionālās darbības sistēmu, gan ieviešot vienotas psihologu reģistrācijas un sertifikācijas prasības, gan izveidojot psihologu profesionālās darbības uzraudzības institūciju – Psihologu sertifikācijas padomi (turpmāk – padome), gan nostiprinot psihologu profesionālās darbības ētikas normas un uzraudzības sistēmu (attiecīgi pieņemot Psihologu ētikas kodeksu un izveidojot Psihologu ētikas komisiju).

Psihologu likumā, kā ar likumā “Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu” noteiktais skaidri nodalīja iepriekšējos psihologu profesionālās darbības posmus, jo kopš 2018. gada visiem psihologiem ir skaidri noteiktas izglītības un profesionālās kvalifikācijas, kā arī profesionālās kompetences pilnveides prasības. Turklāt kopš 2018. gada tikai Psihologu reģistrā reģistrētais psihologs var sniegt savus psihologu pakalpojumus (minētais skaidri izriet no reglamentētās profesijas regulējuma).

Lai gan Psihologu likums un tam pakārtotie normatīvie akti, pirmkārt, Ministru kabineta 2018. gada 29. maija noteikumi Nr. 301 “Psihologu noteikumi” un Ministru kabineta 2018. gada 29. maija noteikumi Nr. 302 “Psihologu sertifikācijas padomes nolikums”, otrkārt, padomes vadlīnijas sniedz atbildes uz vairākiem psihologu darbībai būtiskiem jautājumiem, tomēr, kā liecina prakse, vairāki aspekti joprojām nav skaidri izstrādāti, attiecīgi radot domstarpības un problēmas ne tikai psihologu, bet arī dažu citu speciālistu profesionālajā ikdienā. Tādēļ šis izdevums ir mēģinājums sniegt rekomendācijas – papildatbildes un detalizētāku skaidrojumu par vairākiem izglītības un skolu psihologiem nozīmīgiem jautājumiem, vēl plašāk skaidrot psihologiem izvirzītās prasības un regulējumu, kā arī skaidrot jautājumus, kuri nav regulēti, bet kuru risināšanai ir ilgstoši veidojusies psihologu profesionālās darbības prakse. Vienlaikus šis izdevums ir paredzēts tiem speciālistiem, kuri ikdienā sadarbojas vai vada izglītības un skolu psihologu darbu – izglītības iestāžu vadītājiem, sociālajiem un speciālajiem pedagogiem, logopēdiem, karjeras konsultantiem, ārstniecības personām utt., veicinot šo speciālistu labāko izpratni par izglītības un skolu psihologu darba saturu un organizāciju. Iekļautā informācija būs noderīga arī izglītības un skolu psihologu klientiem, kā arī to iestāžu un organizāciju darbiniekiem, kuri ikdienā saskaras ar psihologu sagatavotiem dokumentiem.

Šajās metodiskajās rekomendācijās analizētais regulējums ir spēkā uz 2020. gada 15. novembrī, tādējādi visiem, kuri izmantos šīs rekomendācijas, ir jāseko grozījumiem normatīvajos aktos un padomes vadlīnijās, kas var ietekmēt šajā izdevuma atspoguļoto.

Ceram, ka metodiskās rekomendācijas veicinās kvalitatīvāku un sakārtotāku izglītības un skolu psihologu darbību izglītības iestādēs, kā arī lietišķu sadarbību ar citiem speciālistiem un klientiem.

Jāatzīmē, ka padome 2020.gada 8.oktobra sēdes laikā ir nolēmusi atbalstīt šo metodisko rekomendāciju izmantošanu izglītības un skolu psihologu, kā arī klīnisko un veselības psihologu, kuri darbojas izglītības iestādēs, profesionālajā darbībā. Turklāt šīs rekomendācijas var noderēt izglītības iestāžu vadībai, pedagogiem un citiem speciālistiem, kuri ikdienā sadarbojas ar psihologiem izglītības iestādē.

1. Psihologu profesionālās darbības regulējums

Kā jau minēts šī izdevuma ievadā, Psihologu likums (turpmāk – PL) stājās spēkā 2018. gada 1. janvārī. PL ir kļuvis par pamatu psihologa profesionālās darbības tiesiskā regulējuma sistēmai, kura joprojām attīstās un pilnveidojas.

Pirmie mēģinājumi veidot psihologu profesionālās darbības regulējumu Latvijas Republikā ir datējami ar 20. gadsimta 90 gadu vidu, kad dažādās psihologu asociācijās tika izstrādāti pirmie priekšlikumi dažādiem psihologu darbību regulējošiem likumiem. 2001. gadā tika sagatavots pirmais Psihologu profesionālās darbības likuma projekts, kas tika iesniegts Latvijas Republikas Saeimā, bet nesaņēma atbalstu tālākajai virzībai. Kopš 2006. gada notika ilgstošs darbs pie jauna Psihologu profesionālās darbības likuma projekta, kas ar ilgām diskusijām un dažādiem projektiem, aktīvu Pārresoru koordinācijas centra iesaisti (tostarp 2014. gadā sagatavojot informatīvo ziņojums „Par psihologu profesionālās darbības regulējuma nepieciešamību”), vairāku valsts pārvaldes iestāžu (īpaši Izglītības un zinātnes ministrijas), psihologu biedrību pārstāvju aktīvu līdzdarbību vainagojies ar PL pieņemšanu 2017. gada 30. martā. PL tika izsludināts 2017. gada 12. aprīlī, bet stājies spēkā 2018. gada 1. janvārī. Tā mērķis ir “regulēt psihologu profesionālo darbību, lai nodrošinātu kvalitatīvus psihologa profesionālās darbības pakalpojumus” (plašāk sk. Psihologu profesionālā darbība Latvijā: saturs, organizācija, regulējums. Psihologu likuma komentāri / autoru kolektīvs Kr. Mārtinsones vadībā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018.).

Kopā ar PL tika pieņemts Grozījums likumā “Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu”, nosakot, ka psiholoģijas jomā reglamentētā profesija ir psihologs. Personas tiesības veikt patstāvīgu profesionālo darbību psihologa profesijā apliecina attiecīgo profesionālās darbības jomu reglamentējošos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā iegūts psihologa sertifikāts.

PL pieņemšana, ievērojot likumā noteikto pilnvarojumu, ļāva sākt citu normatīvo aktu izstrādi. Tādējādi Ministru kabinets ir pieņēmis Ministru kabineta 2018. gada 29. maija noteikumus Nr. 301 “Psihologu noteikumi”, kuri tostarp regulē psihologa reģistrācijas, sertifikācijas, resertifikācijas kārtību, psihologa-pārrauga tiesību piešķiršanu, un Ministru kabineta 2018. gada 29. maija noteikumi Nr. 302 “Psihologu sertifikācijas padomes nolikums”, kas nosaka padomes sastāvu, darbību, tiesības.

Īpaši nozīmīgs katra psihologa profesionālās darbības kontekstā ir PL noteiktais pilnvarojums izstrādāt un ievērot Psihologu ētikas kodeksu, kā arī izveidot Psihologu ētikas komisiju, kurai jāattīsta ētikas normu konsekventa ievērošana psiholoģijas jomā. Līdztekus katram psihologam ir saistošs padomes vadlīnijās noteiktais, kuras tiek pieņemtas ar mērķi veicināt tiesisku un korektu, labas darbības principiem atbilstošu psihologa profesionālo darbību, kā arī uzturēt augstus psihologa profesionālās darbības standartus.

Izglītības un skolu psihologam strādājot izglītības iestādē (turpmāk – iestādē), vienlaikus esot gan psihologa, gan pedagoģiskā darbinieka statusā, papildus minētajam

ir saistoši izglītību un bērnu tiesību aizsardzību regulējoši normatīvie akti (īpaši Izglītības likumā un Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteiktais), kas arī plašāk ir analizēti šajā izdevumā.

2. Prasības psihologam

2. 1. Prasības Skolu un izglītības psihologam

Lai strādātu iestādē, psihologam ir jābūt:

✓ iegūtai izglītībai atbilstoši PL (<http://m.likumi.lv/doc.php?id=290115>)

3. pantā noteiktajam:

“(1) Personas tiesības veikt patstāvīgu psihologa profesionālo darbību apliecina augstākās izglītības diploms par akreditētas bakalaura studiju programmas un akreditētas maģistra studiju programmas psiholoģijā apguvi vismaz 200 kredītpunktu apjomā, turklāt vismaz viena no šīm programmām ir profesionālā studiju programma, reģistrācija psihologu reģistrā un psihologa sertifikāts noteiktā darbības jomā.

Ja psihologa izglītība vai kvalifikācija ir iegūta ārvalstīs, tad izglītības atzīšanai ir jāvēršas Akadēmiskās informācijas centrā (www.aic.lv), savukārt psihologa profesionālās kvalifikācijas atzīšanu nodrošina padome, ievērojot Ministru kabineta 2017.gada 19.septembra noteikumus Nr.566 “Noteikumi par informācijas institūcijām un institūcijām, kas izsniedz ārvalstīs iegūtās profesionālās kvalifikācijas atzīšanas apliecības reglamentētajās profesijās”.

(2) Psihologs, kurš nav ieguvis psihologa sertifikātu noteiktā darbības jomā, ir tiesīgs veikt psihologa profesionālo darbību, ja viņa izglītība atbilst šā panta pirmajā daļā noteiktajam, viņš ir noslēdzis līgumu ar psihologu-pārraugu par psihologa pārraudzības īstenošanu un reģistrēts psihologu reģistrā.

(3) Psihologa profesionālā darbība līdz psihologa sertifikāta iegūšanai tiek veikta psihologa-pārrauga pārraudzībā”.

- vai jābūt iegūtajai izglītībai atbilstoši PL pārejas noteikumos noteiktajam.

✓ reģistrētam Psihologu reģistrā (turpmāk – reģistrs). Reģistrs ir publiski pieejams Valsts izglītības informācijas sistēmas tīmekļa vietnē www.viis.lv, sadaļā “Psihologu reģistrs”.

✓ Sertificētam, t.i., padomes sertifikāts izglītības un skolu psiholoģijas profesionālās darbības jomā, vai jāstrādā psihologa-pārrauga pārraudzībā, ko apliecina starp psihologu un psihologu-pārraugu izglītības un skolu psiholoģijas profesionālās darbības jomā noslēgts sadarbības līgums.

Informācija par sertificētiem psihologiem un psihologiem-pārraugiem ir publiski pieejama Valsts izglītības informācijas sistēmas tīmekļa vietnē www.viis.lv, sadaļā “Psihologu reģistrs”.

Iestādē var strādāt izglītības un skolu psiholoģijas profesionālās darbības jomā reģistrēts psihologs, kurš ieguvis atbilstošo sertifikātu vai noslēdzis līgumu ar psihologu-pārraugu, kuram piešķirtas pārraudzības tiesības izglītības un skolu psiholoģijas profesionālās darbības jomā

Ja iestādē mācās izglītojamie, kuriem ar pedagoģiski medicīniskās komisijas lēmumu ir ieteikts mācīties speciālās izglītības programmā, iestādē profesionālo darbību var veikt psihologs, kurš sertificēts klīniskās un veselības psiholoģijas

profesionālās darbības jomā, vai arī strādā psihologa-pārrauga pārraudzībā klīniskās un veselības psiholoģijas jomā (Ministru kabineta 2019. gada 19. novembra noteikumi Nr. 556 “Prasības vispārējās izglītības iestādēm, lai to īstenotajās izglītības programmās uzņemtu izglītojamos ar speciālām vajadzībām”).

2.2. Darba pienākumu veikšanai nepieciešamās kompetences un prasmes:

- ✓ Prasme veikt psiholoģisko izpēti izglītojamajiem, izmantojot dažādas izpētes metodes, analizēt un interpretēt izpētes rezultātus;
- ✓ Prasme regulāri sekot psiholoģisko metožu pilnveidei un attīstībai Latvijā, pēc iespējas apgūstot jaunu izpētes metožu lietošanu (atbilstoši piedāvājumam);
- ✓ Nesertificētam psihologam prasme sadarboties ar psihologu- pārraugu ikvienā gadījumā, kad tiek veikta izglītojamā psiholoģiskā izpēte, lai psiholoģiskās izpētes metodi lietotu pēc iespējas precīzāk, korektāk aprakstītu rezultātus un pilnveidotu savas prasmes. Sertificētam psihologam regulāri sadarboties ar psihologu-pārraugu, atbilstoši resertifikācijas programmā noteiktajam vai biežāk, lai pēc iespējas kvalitatīvāk pielietotu psiholoģiskās izpētes metodes;
- ✓ Prasme veidot saskarsmi ar dažādu vecumposmu izglītojamajiem atbilstoši vecumposmu un personības iezīmēm;
- ✓ Prasme veidot psiholoģiskās izpētes atzinumu, atbilstoši PL un padomes apstiprinātās vadlīnijās noteiktajam;
- ✓ Prasme veikt psiholoģisko konsultēšanu izglītības procesa kontekstā;
- ✓ Prasme konsultēt izglītojamo mācību un audzināšanas grūtību gadījumos, emociju, uzvedības un paškontroles grūtību gadījumos, saskarsmes grūtību gadījumos ar vienaudžiem, pedagogiem un izglītojamo vecākiem / likumiskajiem pārstāvjiem;
- ✓ Prasme sadarboties ar iestādes administrāciju, pedagogiem un citiem speciālistiem, ievērojot savas kompetences robežas atbilstoši PL un Psihologu ētikas kodeksā noteiktajam;
- ✓ Prasme sadarboties ar atbalsta personālu atbalsta pasākumu un individuālā plāna izstrādāšanā un īstenošanā. Psihologs, pamatojoties uz izpētes rezultātiem, sniedz informāciju citiem atbalsta personāla speciālistiem par izpētē konstatētajiem faktoriem, kas ir nozīmīgi, plānojot un īstenojot atbalsta pasākumus, kā arī ir būtiski atbalsta personāla un pedagogu sadarbībā ar izglītojamo (izglītojamā motivēšana un uzvedības problēmas);
- ✓ Prasme ilgtermiņā monitorēt, iesaistoties konkrētā atbalsta sniegšanā izglītojamajam mācību un audzināšanas procesā, gan veicot psiholoģisko konsultēšanu izglītojamajam, ja tas ir nepieciešams, gan palīdzot citiem atbalsta personāla speciālistiem un pedagogiem kvalitatīvi īstenot atbalsta pasākumus, respektējot psiholoģiskā izpētē konstatēto, sekojot līdzi izglītojamā progresam un savlaicīgi sniedzot ieteikumus nepieciešamām izmaiņām atbalsta pasākumos;
- ✓ Prasme sadarboties ar izglītojamā vecākiem / likumiskajiem pārstāvjiem izpratnes veicināšanā par atbalsta pasākumu nepieciešamību un vecāku lomu atbalsta pasākumu ieviešanā;
- ✓ Prasme plānot un organizēt savu darbu atbilstoši iestādes mērķim un uzdevumiem, veidot sadarbības pārskatus, dokumentu reģistrus, tostarp atbilstoši PL un Psihologu ētikas kodeksā noteiktajam;

- ✓ Prasme kritiski izvērtēt savu profesionālo darbību. Nepārkāpt kompetences robežas. Prasme respektēt citu atbalsta personāla speciālistu un pedagogu kompetenci;
- ✓ Prasme strādāt ar biroja tehniku un informāciju tehnoloģijām;
- ✓ Valsts valodas prasme augstākajā līmenī;
- ✓ Prasme veidot saskarsmi ar dažādu vecumposmu un personības iezīmju; dažādas kultūrvides pārstāvjiem, dažādu vērtību orientāciju un uzskatu izglītojamajiem, viņu vecākiem / likumiskajiem pārstāvjiem, pedagogiem un citām personām;
- ✓ Prasme sniegt klientam saprotamu atgriezenisko saiti.

3. Izglītības psihologa amata apraksts (piemērs)

1. Struktūrvienības nosaukums
vispārējās izglītības un
profesionālās izglītības iestādes
(turpmāk – iestāde)
2. Amats Izglītības psihologs
3. Profesijas kods 2445 03
4. Pakļautība Iestādes direktors (turpmāk – direktors)
5. **Darba pienākumi:**
 - 5.1. Izglītojamā psiholoģiskā izpēte, to rakstveidā saskaņojot ar izglītojamā vecākiem / likumiskajiem pārstāvjiem;
 - 5.2. Izglītojamo emocionāli psiholoģiskā vides izpēte iestādē;
 - 5.3. Izglītojamo, vecāku, pedagogu un citu iestādes darbinieku konsultēšana saistībā ar izglītojamo psiholoģisko problēmu gadījumiem;
 - 5.4. Psiholoģiskās palīdzības sniegšana un citu kompetentu speciālistu piesaiste krīzes un citās situācijās, kad tas ir nepieciešams izglītojamajiem, izglītojamo grupām, izglītojamā vecākiem / likumiskajiem pārstāvjiem, pedagogiem un citiem iestādes darbiniekiem;
 - 5.5. Ieteikumu sagatavošana izglītojamā mācību, audzināšanas, uzvedības un emocionāla rakstura grūtību gadījumos, nepieciešamības gadījumā sadarbojoties ar pedagogiem, atbalsta personālu, citām personām;
 - 5.6. Sadarbība ar citu profesiju pārstāvjiem un citiem psihologiem izglītojamā problēmu risināšanā, ievērojot normatīvo aktu, profesionālās ētikas un konfidencialitātes prasības;
 - 5.7. Preventīvā darba ar izglītojamajiem, viņu vecākiem / likumiskajiem pārstāvjiem un pedagogiem veikšana:
 - 5.7.1. Izglītojamo, viņu vecāku / likumisko pārstāvju un pedagogu, citu personu izglītošana psiholoģijas jautājumos;
 - 5.7.2. Atbalsta sniegšana izglītojamajiem adaptācijas procesā;
 - 5.8. Sadarbības pārskata sagatavošana par katru klientu;
 - 5.9. Rakstisku atzinumu sagatavošana par izglītojamā psiholoģiskās izpētes rezultātiem, ja izglītojamais tiek nosūtīts uz valsts vai pašvaldības pedagoģiski medicīnisko komisiju, atbalsta pasākumu piešķiršanai izglītības procesā un valsts pārbaudes darbos vai citos gadījumos, kuri paredzēti normatīvajos aktos, vai pēc

- vecāka / likumiskā pārstāvja rakstiska pieprasījuma atbilstoši psihologa kompetencei;
- 5.10. Psihologa atzinuma vai sadarbības pārskata sagatavošana un iesniegšana, ja to lūdz sniegt bāriņtiesa, tiesībsargāšanas iestāde vai cita kompetenta iestāde, informējot par to vecāku / likumisko pārstāvi atbilstoši psihologa kompetencei;
 - 5.11. Dalība individuālo atbalsta pasākumu plānu izstrādē, sadarbojoties ar citiem iestādes speciālistiem (logopēdu, speciālo pedagogu, sociālo pedagogu, citiem, pedagogiem, administrāciju);
 - 5.12. Izglītojamā ar speciālām vajadzībām, viņa vecāku / likumisko pārstāvju un pedagogu konsultēšana jautājumos par individuālo pieeju mācību un audzināšanas procesā;
 - 5.13. Sadarbība ar izglītojamā vecākiem / likumiskajiem pārstāvjiem, viņu informēšana par izglītojamā resursiem un grūtībām iestādē, piedāvājot psiholoģisku atbalstu, palīdzību, nepieciešamības gadījumā sniedzot ieteikumus;
 - 5.14. Rūpēšanās par izglītojamo drošību un iestādes iekšējās kārtības noteikumu ievērošanu;
 - 5.15. Iestādes vadības, tiesībsargājošo institūciju un bērnu tiesību aizsardzības institūciju informēšana par gadījumiem, kad konstatēta emocionāla, fiziska vai seksuāla vardarbība pret izglītojamo iestādē vai ārpus tās;
 - 5.16. Sava darba plānošana atbilstoši iestādes noteiktajām prioritātēm, mērķiem, uzdevumiem un izglītojamo vajadzībām;
 - 5.17. Informēšana par darba rezultātiem, ievērojot Psihologu likumā un Psihologu ētikas kodeksā noteiktos konfidencialitātes principus;
 - 5.19. Dalība iestādes pedagoģiskās padomes sēdēs, atbalsta komisijas sēdēs un citās sanāksmēs, kas saistītas ar mācību un audzināšanas darbu;
 - 5.20. Dokumentu kārošana atbilstoši Psihologu likumā, Psihologu ētikas kodeksā un iestādes noteiktajām prasībām;
 - 5.21. Sistemātiska un regulāra profesionālās kompetences pilnveide, tostarp atbilstoši Psihologu likumā un Ministru kabineta 2018. gada 29. maija noteikumos Nr. 301 „Psihologu noteikumi” noteiktajām prasībām;
 - 5.22. Iestādē noteiktās darba kārtības, vadības rīkojumu, norādījumu ievērošana.

6. Darba pienākumu veikšanai nepieciešamās prasības:

- 6.1. Psihologu reģistrā izglītības un skolu psiholoģijas profesionālās darbības jomā reģistrēts psihologs, kurš ieguvis psihologa sertifikātu izglītības un skolu

psiholoģijas profesionālās darbības jomā vai noslēdzis līgumu ar psihologu-pārraugu izglītības un skolu psiholoģijas profesionālās darbības jomā;

6.2. Sistemātiska un regulāra profesionālās kompetences pilnveide, tostarp ievērojot psihologu profesionālo darbību, pedagogu izglītību un kvalifikāciju, audzināšanas darbu, bērnu tiesību aizsardzību regulējošo normatīvo aktu prasības.

Darba pienākumu veikšanai nepieciešamās kompetences un prasmes:

- 7.1. Izglītības jomas un psihologa darbību reglamentējošu normatīvo aktu pārziņāšana, prasme pielietot zināšanas profesionālajā darbībā;
- 7.2. Prasme veikt psiholoģisko izpēti, izmantojot dažādas izpētes metodes, analizēt un interpretēt izpētes rezultātus;
- 7.3. Prasme veikt psiholoģisko konsultēšanu;
- 7.4. Prasme sagatavot psihologa atzinumu atbilstoši Psihologu likumā noteiktajam;
- 7.5. Prasme veidot sadarbības pārskatu atbilstoši Psihologu likumā noteiktajam;
- 7.6. Prasme veidot saskarsmi ar dažādu vecumposmu izglītojamajiem atbilstoši vecumposmu un personības iezīmēm;
- 7.7. Prasme plānot un organizēt savu darbu atbilstoši iestādes prioritātēm, mērķiem, uzdevumiem un izglītojamo vajadzībām;
- 7.8. Prasme sadarboties ar citiem iestādes speciālistiem, spēja darboties komandā, ievērojot savas kompetences robežas atbilstoši Psihologu likumā un Psihologu ētikas kodeksā noteiktajam;
- 7.9. Prasme ievērot Psihologu likumā un Psihologa ētikas kodeksā noteikto;
- 7.10. Prasme identificēt un risināt psihologu profesionālās ētikas dilemmas;
- 7.11. Prasme kritiski izvērtēt savu profesionālo darbību;
- 7.12. Valsts valodas prasme augstākajā līmenī;
- 7.13. Prasme strādāt ar biroja tehniku un informācijas tehnoloģijām.

8. Atbildība:

- 8.1. Ievēro ANO konvenciju par bērnu tiesībām, Psihologu likumu, Bērnu tiesību aizsardzības likumu, Izglītības likumu, Vispārējās izglītības likumu, Profesionālās izglītības likumu, Psihologu ētikas kodeksu, citus psihologa darbu reglamentējošos un ar izglītību saistītos normatīvos aktus;
- 8.2. Atbild par savu pienākumu godprātīgu, kvalitatīvu un savlaicīgu izpildi un darba rezultātiem;
- 8.3. Ievēro konfidencialitāti, atbild par datu aizsardzību atbilstoši Psihologu likumā, Psihologu ētikas kodeksā un citos normatīvajos aktos noteiktajām prasībām;

- 8.4. Atbild par sniegtās informācijas precizitāti un patiesumu, kā arī savlaicīgumu samērīgi psihologa darba prioritātēm un apjomam;
- 8.5. Ievēro iestādes darba kārtības noteikumu un citu iekšējo normatīvo aktu prasības, kā arī pilda iestādes vadības rīkojumus un norādījumus. Psihologam nav jāpilda tie iestādes vadītāja rīkojumi, kuri neatbilst Psihologu likumā vai Psihologu Ētikas kodeksā noteiktajām prasībām, attiecīgi informējot iestādes vadītāju par savas rīcības iemesliem un pamatojumu;
- 8.6. Atbild par savas profesionālās kompetences pilnveidi;
- 8.7. Atbild par psiholoģiskās izpētes metožu uzglabāšanu; to neizplatīšanu citu profesiju pārstāvjiem;
- 8.8. Atbild par uzticēto materiālo vērtību saglabāšanu un mērķtiecīgu izmantošanu.

9. Tiesības:

- 9.1. Pastāvīgi pieņemt lēmumus savas kompetences robežās;
- 9.2. Izraudzīties darba formas un metodes sava darba veikšanai, atbilstoši izglītības psihologa darba pienākumiem un kompetencei. Ja psihologa rīcībā nav atbilstošas psiholoģiskās izpētes metodes, tad psihologs ir tiesīgs atteikties veikt izglītojamā izpēti līdz brīdim, kad to ir iespējams veikt. Par to psihologs informē iestādes vadītāju;
- 9.3. Saņemt no citiem iestādes speciālistiem, t.sk. pedagogiem, psihologa profesionālās darbības izpildei nepieciešamo informāciju par izglītojamā;
- 9.3. Veikt psiholoģisko konsultēšanu un psiholoģisko izpēti tikai speciāli šim nolūkam iekārtotā atsevišķā kabinetā;
- 9.4. Piedalīties mācību un audzināšanas procesa un darba plānošanā iestādē;
- 9.5. Piedalīties iestādes pašpārvaldes darbā;
- 9.6. Izteikt viedokli un iesniegt priekšlikumus par sava un iestādes darba pilnveidošanu;
- 9.7. Gadījumos, kad psihologs novēro, ka citu profesiju pārstāvji lieto psiholoģiskās izpētes testus, psihologs ir tiesīgs vērst uzmanību par nepiemērotu metodes lietošanu, vērsties pie attiecīgās profesijas vai iestādes Ētikas komisijas;
- 9.8. Īstenojot profesionālo pilnveidi, izvēlēties profesionālās pilnveides formas, atbilstoši Ministru kabineta 2018. gada 29. maija noteikumos Nr. 301 "Psihologu noteikumi" un citos normatīvajos aktos noteiktajām prasībām;
- 9.12. Saņemt informāciju un konsultācijas par jautājumiem, kas saistīti ar darba veikšanu;
- 9.13. Saņemt un izmantot savu darba pienākumu veikšanai nepieciešamo materiāli tehnisko aprīkojumu un cita veida nodrošinājumu.

Atbilstoši Ministru kabineta 2016. gada 5. jūlija noteikumiem Nr. 445 “Pedagogu darba samaksas noteikumi” izglītības psihologa darba slodze ir 30 astronomiskās (1 stunda = 60 min) stundas nedēļā. Ieteicams, ka izglītības psihologa kontaktstundas nepārsniedz 2/3 no kopējās darba slodzes, pārējā laikā psihologs strādā ar dokumentiem un citiem psihologa darba materiāliem, analizē iegūto informāciju utt.

Ar “kontaktstundu” jāsaprot: tikšanās ar izglītojamo, viņa vecākiem / likumiskiem pārstāvjiem, bērna novērošanu mācību vidē, izglītojamā konkrētās problēmas risināšanu, tikšanās ar pedagogiem, citiem atbalsta personāla speciālistiem, darbs ar klašu grupām, piedalīšanās vecāku sapulcēs, piedalīšanās atbalsta personāla sanāksmēs un starpinstitucionālajās komandās (Ministru kabineta 2017. gada 12. septembra noteikumi Nr. 545 “Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā”), preventīva satura nodarbības klasēs / grupās.

Ar “Darbu ar dokumentiem un citiem psihologa darba materiāliem” jāsaprot: psiholoģiskajā izpētē izmantotajās metodēs iegūto rezultātu apstrādi un analīzi, psihologa atzinumu un sadarbības pārskatu sagatavošanu, gatavošanās preventijas darbam, t.sk. prezentāciju un informatīvo materiālu gatavošana, sadarbību ar psihologu-pārraugu, darba plāna veidošanu, atskaites, vēstules utt.

Jāuzsver, ka katra konkrētā gadījuma risināšanai nepieciešamo laiku nosaka psihologs atbilstoši pasūtījuma mērķim, problēmai utt.

4. Psihologa kabinets

Psihologa kabinets ir atsevišķa telpa (to ieteicams izvēlēties tā, lai iespējami nodrošinātu psihologa apmeklētāju konfidencialitāti). Šai telpai jābūt vēdināmai un atbilstoši higiēnas prasībām. Kabinētā tiek uzglabātas metodes, spēles, rotaļlietas, kas nepieciešamas psihologa darbā. Ja kabinētā strādā vairāki psihologi, tad ir jānodala viņu darba vietas. Nav ieteicams, lai psihologa kabinētā, laikā, kad psihologs nepilda savus darba pienākumus, darbotos citi speciālisti.

Telpā jābūt nodrošinātam datoram, interneta pieejai, printerim un skenerim (jo psihologam ir jāsaņem, jāsaņemas, jānosūta un jāstrādā ar konfidencialā rakstura informāciju), lai būtu iespējams izdrukāt psihologa atzinumus, sadarbības pārskatus, vēstules, testa materiālus utt. Ieteicams, lai psihologam būtu iespēja parakstīt savus dokumentus ar elektronisko parakstu, tādējādi būtiski atvieglot un paātrinot dokumentu apriti.

Tāpat jābūt iekārtotam rakstāmgaldam (skolas solam), kur veikt izglītojamā testēšanu, gatavot dokumentus utt. Vēlams iekārtot zonu konsultēšanai (piemēram, mīkstie krēsli, galdiņš). Kabinētā jābūt pietiekami plašam, lai varētu izvietot mēbeles atbilstoši dažāda vecuma izglītojamo un pieaugušajiem vajadzībām. Būtiski, lai pirmsskolas vecuma bērniem nav jāsedz krēslā, kas atbilst pieaugušo prasībām, un pedagogiem vai vecākiem jāsedz pārlietu mazos krēslus. Nepieciešamības gadījumā būtu jāparedz iespēja izvietot papildu krēslus, jo psihologiem var nākties konsultēt / sadarboties ar divām un vairāk personām.

Kabinētā jābūt slēdzamam dokumentu skapim vai seifam (sadarbības pārskatu, psihologa atzinumu un u.c. dokumentu glabāšanai).

Kabinetu ir nepieciešams iekārtot mājīgi, bet vienlaikus lietišķi. Pēc iespējas jānodrošina visi izpētei nepieciešamie materiāli. Jānodrošina sienu un durvju skaņas neaurlaidība. Kabineta apgaismojumam ir jābūt atbilstošam, veicot izglītojamā testēšanas procedūru (leņķis, spilgtums). Vienlaikus ir jānodrošina kabinetam aprīkojums un pieeja, īpaši ja ar psihologu sadarbojas personas ar kustību traucējumiem.

Pie kabineta ir jāizvieto plāksne ar psihologa vārdu un uzvārdu, pieņemšanas laiku, kā arī informācija par saziņas iespēju ar psihologu, piemēram, telefons, e-pasts.

5. Psihologa ikdienas darbs iestādē

Psihologa ikdienas darbs iestādē tiek organizēts un norisinās atbilstoši izglītojamo aktuālajām vajadzībām un saskaņā ar iestādes prioritātēm, mērķiem un uzdevumiem. Viena no galvenajām izglītības psihologa prioritātēm ir saistīta tieši ar izglītojamo mācību un audzināšanas grūtību mazināšanu.

- Prioritāri izglītības psihologs veic individuālo psiholoģisko izpēti izglītojamajam.
- Sākotnēji, saņemot pieteikumu par izglītojamā grūtībām mācību un audzināšanas procesā, ieteicams veikt psiholoģisko izpēti. Atkarībā no mācību grūtību cēloņiem visbiežāk ir jāskatās tieši ar intelektuālo spēju izpēti. Kognitīvo procesu izpēti, ņemot vērā izglītības psihologa iespējas, papildina ar būtiskiem novērojumiem mācību vidē. Ieteicams iekļaut arī novērojumu metodi (dažādās mācību stundās, starpbrīžos, ja nepieciešams – citā skolas vidē). Arī tad, ja pieteikums ir par uzvedības problēmām, ieteicams sākt ar intelektuālo spēju izpēti. Nereti ir situācijas, kad uzvedības problēmas ir saistītas ar intelektuālām spējām, kuru dēļ ir grūti iesaistīties mācību procesā. Arī emocionālo traucējumu gadījumos, izglītības psihologs sāk ar izpēti.
- Izglītojamā vecāku / likumisko pārstāvju, pedagogu un atbalsta personāla konsultēšana, pamatojoties uz izpēti (tajā, skaitā novērojumos mācību vidē) konstatēto. Tas ir nozīmīgi, lai psiholoģiskajā izpētē iegūtos secinājumus un izpētē balstītos ieteikumus ieviestu izglītojamā problēmu mazināšanas procesā / atbalstā izglītojamajam.
- Psihologa atzinums tiek gatavots gadījumos, ja tiek skatīts jautājums par nepieciešamību piešķirt / noteikt atbalsta pasākumus izglītojamajam; ja izglītojamo nepieciešams konsultēt pedagoģiski – medicīniskajā komisijā; ja to lūdz izglītojamā vecāki / likumiskie pārstāvji; ja atzinumu lūdz sniegt institūcijas, kuras ir tiesīgas izteikt šādu lūgumu. Var būt situācijas, kurās nav nepieciešams sagatavot psihologa atzinumu par psiholoģiskās izpētes rezultātiem. Šādos gadījumos, psihologs tikai sniedz ieteikumus izglītojamajam, izglītojamā vecākiem / likumiskajiem pārstāvjiem, pedagogiem, citiem atbalsta personālā speciālistiem.
- Konsultēšana individuāli un grupā (uzsvars uz individuālo konsultēšanu, pēc nepieciešamības grupā).
- Iesaistīšanās krīzes situācijās, atbilstoši iestādes iekšējās kārtības noteikumiem. Par krīzes situācijām uzskatāmas arī situācijas, kurās vērojamas mobinga (t.i., gan fiziska, gan psiholoģiska rakstura vardarbības, ņirgāšanās, izstumšanas) pazīmes / konkrēti mobinga gadījumi. Šādās situācijās psihologs konsultē individuāli visus iesaistītos izglītojamos. Psihologs sniedz atbalstu, nepieciešamības gadījumā attīsta komunikācijas prasmes izglītojamajam, pret kuru tiek vērsti mobings. Attiecībā pret izglītojamajiem, kuri veic mobingu, psihologs konsultē

izglītojamās, attīsta pozitīvas uzvedības, saskarsmes iemaņu prasmes, strādā ar konkrēto izglītojamā problēmu, ar mērķi mobingam raksturīgu uzvedību aizvietot ar pozitīvas uzvedības modeli. Nepieciešamības gadījumā psihologs strādā ar izglītojamo grupu. Lai mazinātu mobingu, tā radītās sekas, psihologs sadarbojas un konsultē izglītojamo vecākus, pedagogus, kā arī sadarbojas ar izglītības iestādes sociālo pedagogu (sk. arī Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas metodisko materiālu “Krīzes gadījumu vadīšana izglītības iestādēs”); Rokasgrāmatu bērnu tiesību aizsardzības jautājumos Vadlīnijas izglītības iestādēm bērnu tiesību aizsardzībā).

- Akūtās krīzes situācijās (piemēram, pašnāvības mēģinājumi, pašnāvības un nāves gadījumi; incidenti starp izglītojamajiem un / vai iestādes darbiniekiem, kuru rezultātā jāizsauc neatliekamā palīdzība un / vai policija; noziedzīgi nodarījumi vai nelaiemes gadījumi, kuri būtiski izmainījuši iestādes psiholoģisko klimatu; iestādes ēku, būvju un inženierkomunikāciju nopietnu avāriju gadījumi, ja tas apdraud izglītojamo un iestādes darbinieku veselību un dzīvību, u.tml., psihologs kopā ar administrāciju plāno krīzes intervenci, izvērtē savu kompetenci, nepieciešamības gadījumā piesaistot krīzes komandas, kas izveidotas pie institūcijām (piemēram, Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas, krīžu un konsultāciju centra „Skalbes”, u.c.).
- Pēc nepieciešamības / pieprasījuma, psihologs veic preventīva / izglītojoša satura pasākumus izglītojamajiem, pedagogiem, izglītojamo vecākiem / likumiskajiem pārstāvjiem.

6. Psihologa profesionālās darbības ierobežojumi

Psihologs veic savu profesionālo darbību atbilstoši izglītības un skolu psiholoģijas profesionālās darbības jomas aprakstam, ko nosaka padomes apstiprinātas vadlīnijas (<https://ikvd.gov.lv/psihologiem/psihologu-sertifikacija/>). Izglītības un skolu psihologu darbs ir vērsts uz mācību un audzināšanas procesa, emocionālo, kognitīvo, uzvedības vai saskarsmes grūtību mazināšanu, kā arī pozitīvas pašizaugsmes veicināšanu bērniem, jauniešiem un citiem izglītojamajiem. Izglītības un skolu psihologi palīdz risināt izglītojamo mācīšanās grūtības, sociālās un emocionāla rakstura problēmas. Lai risinātu minētās problēmas, izglītības un skolu psihologi sadarbojas ar izglītojamo vecākiem / likumiskajiem pārstāvjiem, pedagogiem un citiem speciālistiem, kuri iesaistīti izglītojamā problēmas risināšanā.

Nepilngadīgus izglītojamos līdz 14 gadu vecumam, izņemot pirmreizējo konsultāciju, ja izglītojamais pats vērsies pie psihologa, izglītības psihologs konsultē tikai ar izglītojamā vecāka / likumiskā pārstāvja atļauju (Psihologu likuma 18. pants). Gadījumos, kas saistīti ar problēmu risināšanu mācību vidē vai saistībā ar mācību procesu un krīzes situācijās, izglītības psihologs konsultē vienaudžu grupas tikai ar katra izglītojamā vecāka / likumiskā pārstāvja atļauju, izņemot krīzes situācijās.

Izglītības psihologs veic psiholoģisko izpēti (novērtēšanu) un sniedz atzinumu par psiholoģiskās izpētes (novērtēšanas) rezultātiem, ja psiholoģisko izpēti ierosinājuši veikt izglītojamā vecāki / likumiskie pārstāvji vai pats izglītojamais, ja viņš ir pilngadīgs. Gadījumā, ja nepilngadīga izglītojamā psiholoģisko izpēti ierosina veikt pedagogi vai citi speciālisti, kas iesaistīti izglītojamā problēmas risināšanā, izglītības psihologs psiholoģisko izpēti (novērtēšanu) veic un sniedz atzinumu par psiholoģiskās izpētes (novērtēšanas) rezultātiem, saņemot izglītojamā vecāka / likumiskā pārstāvja atļauju. Ja psiholoģiskās izpētes rezultātus lūdz iesniegt tiesībsargājošās institūcijas, izglītības psihologs sniedz psihologa atzinumu, tajos gadījumos, kad atbilstoši savai kompetencei ir veicis psiholoģisko izpēti (novērtēšanu). Izglītības psihologa kompetence ir veikt izpēti un novērtēšanu ar mācību, audzināšanas, emocionālām un uzvedības problēmām. Izglītības psihologs nesniedz atzinumus, kas saistīti ar ģimenes domstarpību jautājumiem.

Gadījumos, ja psihologs saņem pasūtījumu veikt psiholoģisko izpēti, kas neatbilst psihologa kompetencei, psihologa pienākums ir informēt par to pasūtītāju un neveikt darbības, kas neatbilst kompetencei. Piemēram, izglītības psihologs neveic psiholoģisko izpēti, lai sniegtu atbildi, vai bērns ir cietis no kāda veida vardarbības, kā arī neveic rehabilitāciju. Psihologam vēlams ieteikt klientam pie kādas psihologa profesionālās darbības jomas speciālistiem vērsties konkrētā situācijā.

Nemot vērā, ka iestādēs strādājošie psihologi ir pedagoģiskie darbinieki, viņi var vadīt preventīva un izglītojoša satura nodarbības un pasākumus izglītojamajiem, viņu likumiskajiem pārstāvjiem, pedagogiem un citiem iestādes darbiniekiem. Šādos gadījumos izglītības psihologs nevērtē izglītojamos un neveic psiholoģisko izpēti.

Ja psihologam ir izglītība, kas ļauj veikt pedagoga pienākumus (mācīt konkrētus mācību priekšmetus) psihologs to var veikt, bet konkrētajās klasēs, kur veic pedagoga pienākumus, nevar veikt izglītības psihologa pienākumus. Šādos gadījumos nepieciešams nodrošināt informāciju, kur saņemt psihologa palīdzību, ja izglītojamais nevērsas pie skolas psihologa. Ja psihologs veic arī klases audzinātāja pienākumus, tad viņš nesniedz psihologa pakalpojumu konkrētajiem audzināmās klases izglītojamiem, un iestādē jānodrošina informācijas pieejamība par cita psihologa pakalpojumiem.

Ja psihologs ir sertificēts vairākās psihologa profesionālās darbības jomās vai ir atbilstoša izglītība ar psiholoģiju saistītās nozarēs / profesijās (piemēram psihoterapija), tad iestādē psihologs nesniedz pakalpojumus šajās jomās, piemēram, nesniedz psihoterapeita pakalpojumus. Tas attiecināms uz profesionālo darbību saistībā ar izglītojamiem, vecākiem /

likumiskajiem pārstāvjiem un pedagogiem.

Atsevišķos gadījumos izglītības psihologs sadarbību ar izglītojamo, vecākiem / likumiskajiem pārstāvjiem un pedagogiem var veikt attālināti, izmantojot dažādas tehnoloģijas, taču attālināti var veikt konsultēšanu un sniegt atbalstu, bet nevar veikt psiholoģisko izpēti (novērtēšanu).

Uzsākot sadarbību, psihologam ir jāinformē klients par attālinātās psiholoģiskās palīdzības saņemšanas iespējām, jāizskaidro, kā tiek izmantoti tehniskie risinājumi, kas var nodrošināt labākus tehniskos parametrus, piemēram, skaņas un attēla kvalitāti, nepārtrauktu konsultācijas procesu u.c. (piemēram, Skype, WhatsApp, FB Messenger, ZOOM, WEBEX, e-klase – izglītības un skolu psihologiem u.c.). Ja nepieciešams, klientam līdztekus sadarbības noteikumiem ir jāskaidro tehnisko risinājumu izmantošanas noteikumi, jāatbalsta un jāiedrošina izmēģināt, kā arī informēt par to izmantošanas pozitīvo pieredzi, par pieredzi un iespējām attālinātās psiholoģiskās palīdzības sniegšanā. Vienlaikus psihologam ir maksimāli jā rūpējas, lai izskaidrotu un mazinātu ar pakalpojumu saņemšanu saistītos riskus (piemēram, konfidencialitātes pārkāpumi, paroles nepieciešamība utt.).

Pirms attālinātās psiholoģiskās palīdzības sniegšanas uzsākšanas no klienta ir jāsaņem informētā piekrišana t.i., psihologam jāpārliciecinās par klienta izpratni par sadarbību un noslēgto vienošanos, par pakalpojuma saturu, organizāciju, norisi, par konfidencialitāti, tehniskiem risinājumiem un to izmantošanu, tostarp par personu, kura atsāks komunikāciju, ja tehnisku iemeslu dēļ tā pārtrūks, par sadarbības fiksāciju, citiem apstākļiem, kuriem ir nozīmē konkrētajā gadījumā.

Sniedzot attālināto psiholoģisko palīdzību, psihologam jāizmanto tās pašas profesionālās darbības pieejas un metodes kā klātienē, taču vēlams atgriezenisko saikni klientam sniegt biežāk, nekā parasti (psihologam jāapzinās risks, ka klients Interneta vai tehnisko nepilnību vai traucējumu dēļ jebkurā brīdī var atslēgties pēc paša iniciatīvas un nepabeigt sadarbības sesiju).

Attālinātās psiholoģiskās palīdzības laikā telpās, kurās atrodas psihologs un klients, nedrīkst atrasties citas, nepiederošas personas, mājdzīvnieki. Sadarbības laikā nedrīkst lietot e-pastu, telefonu utt., kā arī ir ieteicams padomāt par fonu, kuru redz klients.

To, ka savstarpējā sadarbība ir bijusi attālināta, ir jāatspoguļo sadarbības pārskatā.

7. Psihologa sadarbība ar iestādes personālu

7.1. Psihologa sadarbība ar iestādes administrāciju

Uzsākot darbu iestādē, psihologs iepazīstas ar iestādes struktūru, specifiku, darbības prioritātēm, mērķiem un uzdevumiem, darba plānu, misiju un vīziju un organizē savu profesionālo darbību kontekstā ar to. Iestādes psihologs informē administrāciju par profesionālās darbības iespējām un ierobežojumiem, kā arī darbam nepieciešamajiem materiāliem un aprīkojumu.

Psihologs pilda iestādes administrācijas noteiktos uzdevumus, ja tie nav pretrunā ar PL un Psihologu ētikas kodeksā noteikto.

Atskaiti par katru mācību gadu psihologs iestādes administrācijai iesniedz vispārīgā veidā, norādot konkrētos preventīvas pasākumus, izglītojamo skaitu klašu grupās un profesionālās darbības veidus (izpēte, konsultēšana, atbalsts utt.), bet nenorāda konkrētos izglītojamos.

Gadījumos, ja iestādes administrācija organizē pārrunas ar izglītojamiem vai viņu vecākiem / likumiskajiem pārstāvjiem, un tiek piesaistīts psihologs, tad tas ir ar mērķi informēt par psihologa profesionālās darbības iespējām konkrētā situācijā (izpēte, konsultēšana, atbalsts). Psihologam ir jāatturas piedalīties tādās sanāksmēs, kuru saturs vērsts uz audzināšanas rakstura pasākuma ieteikšanas / brīdinājuma izteikšanas izglītojamam un viņa vecākam / likumiskajam pārstāvim.

Psihologs sniedz savus pakalpojumus PL izpratnē un arī kā pedagoģiskais darbinieks veic informatīvo un preventīvo darbu, saskaņojot to ar iestādes administrāciju. Psihologa darbs noris saskaņā ar iestādes kopējo darba plānojumu, un informatīvie un preventīvie pasākumi tiek iekļauti tajā.

Ar informatīvo un preventīvo darbu ir saprotamas izglītojošas / informatīvas nodarbības izglītojamajiem par dažādiem ar psiholoģiju saistītiem jautājumiem, piemēram, pozitīvas saskarsmes veidošana, konfliktu risināšana, spriedzes, stresa mazināšanas paņēmieniem, impulsu kontroli, kas ir īpaši nozīmīgi, lai mazinātu riskus mobinga izpausmēm izglītojamo savstarpējās attiecībās, vērtības, utt. Šajos gadījumos psihologs var strādāt ar visu klasi vai atsevišķu izglītojamo grupu (ja izglītojamie paši vai viņu vecāki / likumiskie pārstāvji lūdz veikt preventīvu). Preventīvas gadījumos nav nepieciešama izglītojamā vecāku / likumisko pārstāvju atļauja. Veicot preventīvas pasākumus, netiek izmantoti psiholoģiskās izpētes elementi.

7.2. Psihologa sadarbība ar citiem atbalsta personāla speciālistiem

Atbalsta personāla speciālistiem ir ieteicams savstarpēji pārrunāt katra speciālista kompetences robežas, sadarbības principus un veidus, savstarpējās informēšanas un sadarbības kārtību iestādē. Atbalsta komandas darbu koordinē konkrētās komandas vadītājs. Ja iestādē nav izveidota atbalsta komanda, tad savstarpēji sadarbojas atsevišķie speciālisti.

Psihologs regulāri sadarbojas, uzklausa un pārzina citu atbalsta personāla speciālistu viedokli un ieteikumus problēmas risināšanai un darbojas vienoti ar citiem speciālistiem. Psihologs informē par psiholoģiskās izpētes rezultātiem, kas atspoguļoti psiholoģiskās izpētes secinājumā / kopsavilkuma daļā un ieteikumu daļā un ir pārrunāti ar izglītojamo un viņa vecāku / likumisko pārstāvi.

Izglītības psihologs savas kompetences un psihologa ētikas ietvaros piedalās atbalsta komisijas sanāksmēs un kopīgi ar citiem atbalsta personāla un pedagoģiskajiem darbiniekiem izstrādā izglītojamā individuālo izglītības / atbalsta plānu. Psihologs rūpējas, lai izglītojamais sev saprotamā veidā saņem informāciju par plānotajiem atbalsta pasākumiem, mērķiem to norisi un rezultātiem. Sanāksmēs, kur ir pieaicināts izglītojamā vecāks / likumiskais pārstāvis psihologs seko tam, lai viņa zināšanas un prasmes netiktu ļaunprātīgi vai prettiesiski izmantotas un nebūtu pretrunā ar izglītojamā interesēm. Psihologs piedāvā atbalsta komandas sanāksmēs tikai tādus pakalpojumus, kuri atbilst viņa profesionālās darbības jomai un kompetencei.

7.3. Psihologa sadarbība ar pedagogiem

Izglītības psihologs konsultē pedagogus saistībā ar pedagogu profesionālās darbības psiholoģiskajiem aspektiem.

Psihologs sniedz atgriezenisko saiti, nepārkāpjot konfidencialitāti, saskaņojot pedagogam sniegtās informācijas saturu ar izglītojamo un viņa vecākiem / likumiskajiem pārstāvjiem.

- ja pedagogs ir bijis izglītojamā un psihologa sadarbības ierosinātājs, piemēram, izglītojamā izpēte (mācību un audzināšanas grūtības), uzvedības problēmas, mobings klasē.

Ja ir veikta psiholoģiskā izpēte saistībā ar izglītojamā mācību procesa kvalitāti, psihologs sniedz informāciju (atgriezenisko saiti), kura iepriekš saskaņota ar izglītojamo un viņa vecākiem / likumiskajiem pārstāvjiem par atbalsta pasākumiem un, ja nepieciešams, individuālo izglītības / atbalsta plānu

Uzvedības un emocionālo problēmu gadījumā informācija (atgriezeniskā saite) tiek sniegta tādā apjomā, kas palīdz uzlabot izglītojamā emocionālo komfortu vai veicina pozitīvas uzvedības izpausmju nostiprināšanos. Informācija ir saskaņota ar izglītojamā vecākiem / likumiskajiem pārstāvjiem.

- Ja pie psihologa ir vērsies izglītojamais vai viņa vecāks / likumiskais pārstāvis un izglītojamā problēmas efektīvākai risināšanai ir vēlama pedagoga iesaiste, tad informāciju, iepriekš saskaņojot ar izglītojamo vai viņa vecākiem / izglītojamā likumiskajiem pārstāvjiem, sniedz pedagogam.

Sniedzot atgriezenisko saiti vai ieteikumus pedagogam, psihologs ilgtermiņā sadarbojas ar pedagogu, lai veicinātu ieteikumu iedzīvināšanu praksē, pozitīvo izmaiņu pamanīšanu un nostiprināšanu.

Izsakoties par konkrētu izglītojamo vai konkrētu situāciju, psihologs pamatojas uz izpētes materiālos balstītiem spriedumiem un secinājumiem. Atturas sniegt savu subjektīvo viedokli. Gadījumos, ja pedagogiskie darbinieki vai citas personas lūdz izteikt viedokli, psihologam nepieciešams atturēties no nepamatota vispārināta subjektīva viedokļa izteikšanas, jāsniedz pamatots

viedoklis.

Preventīvo darbu ar izglītojamajiem psihologs veic, saskaņojot / sadarbojoties ar klases audzinātāju, gan pats vadot nodarbības, gan arī sniedzot metodisko palīdzību / atbalstu pedagogam.

Psihologs nekonsultē pedagogu jautājumos, kas nav saistīti ar darbu iestādē.

Sadarbojoties ar citiem iestādes speciālistiem, psihologs saglabā neitralitāti un uzklausa citus profesionāļus, izsaka savu viedokli

7.4. Psihologa sadarbība ar tehniskajiem darbiniekiem

Pēc iestādes administrācijas ieskatiem vai gadījumos, ja iestādes tehniskais personāls lūdz psihologa iesaistīšanos savstarpējo attiecību uzlabošanas vai izglītojamo uzvedības problēmu risināšanai, psihologs sniedz atbalstu iestādes tehniskajam personālam.

8. Psihologa sadarbība ar izglītojamajiem

8.1. Izglītības psihologa profesionālā darbība psiholoģiskā izpēte (novērtēšana)

Psiholoģisko izpēti / novērtēšanu psihologs veic tikai ar izglītojamā vecāka / likumiskā pārstāvja piekrišanu. Psiholoģiskā izpēte parasti tiek veikta gadījumos, ja izglītojamajam mācību un audzināšanas procesā ir novērojamas mācību / audzināšanas grūtības vai arī novērojamas emocionālas dabas problēmas, vai problēmas ar uzvedību. Visbiežāk izglītojamā problēmas mācību situācijās pamana pedagogi vai citi atbalsta personāla speciālisti, kas sniedz informāciju psihologam un lūdz palīdzību / iesaisti problēmas risināšanā. Visos gadījumos pasūtītājs ir izglītojamā vecāks / likumiskais pārstāvis.

Saņemot informāciju par izglītojamā problēmu, psihologa uzdevums ir tikties ar izglītojamā vecāku / likumisko pārstāvi un iegūt sākotnējo informāciju un piekrišanu izpētes veikšanai. Psihologs informē izglītojamā vecāku / likumisko pārstāvi par izpētes mērķi un nozīmi izglītojamā problēmas risināšanā, kā arī pārrunā ar izglītojamā vecāku / likumisko pārstāvi par pirmās tikšanās reizes ar izglītojamo organizēšanu. Izvērtējot izglītojamā vecumu, konkrēto situāciju un citus apstākļus, pirmā tikšanās reize varētu notikt gan vecāka / likumiskā pārstāvja klātbūtnē, gan tiekoties ar izglītojamo vienu pašu. Tiekoties ar izglītojamo, psihologs izglītojamajam saprotamā valodā paskaidro sadarbības mērķi un arī procesu. Noslēdzot psiholoģisko izpēti, tiek sniegta atgriezeniskā saite izglītojamajam un viņa vecākam / likumiskajam pārstāvim, tostarp pārrunājot, kādu informāciju izpētes rezultātā būtu būtiski saņemt pedagogiem, atbalsta personālam vai citiem speciālistiem, un kā tas varētu uzlabot mācību un audzināšanas procesu. Psihologs informē izglītojamo, ka tuvākā laikā turpinās sadarbību gan ar izglītojamo, gan ar pedagogu, lai pārliecinātos par izglītojamā progresu vai nepieciešamajiem papildu pasākumiem progresa veicināšanai. Tāpat psihologs sniedz pedagogam atgriezenisko saiti par izpēti, lai ar savu informāciju un ieteikumiem veicinātu problēmas risināšanu. Ja izglītojamajam ir vismaz 14 gadi, tad ja pats izglītojamais vēlas pārliecināties par savas personības iezīmēm, t.sk. intelektuālajām, izpēti var veikt bez vecāka / likumiskā pārstāvja piekrišanas. Šādos gadījumos psihologa atzinumu neraksta.

8.2. Psihologa atzinuma sagatavošana

Ne katrā gadījumā, kad tiek veikta psiholoģiskā izpēte, tiek sagatavots psihologa atzinums. Atzinumus sagatavo:

- Pēc izglītojamā vecāka / likumiskā pārstāvja pieprasījuma; šādos gadījumos ir ieteicams noskaidrot un atzinumā ierakstīt pasūtītāja mērķi;
- Ja to pieprasa kāds cits speciālists un izglītojamā vecāks / likumiskais pārstāvis ir devis piekrišanu psiholoģiskās izpētes veikšanai un atzinuma sniegšanai;

- Tajos, gadījumos, lai uz psihologa atzinuma pamata izglītojamajam tiktu piešķirti / noteikti atbalsta pasākumi;
- Ja to pieprasa citas institūcijas, izglītojamā vecāks / likumiskais pārstāvis devis piekrišanu psiholoģiskajai izpētei un atzinuma sniegšanai, pasūtījuma mērķis atbilst izglītības psihologa kompetencei atbilstoši izglītības un skolu psiholoģijas profesionālās darbības jomas aprakstam.

8.3. Konsultēšana

Individuālā konsultēšana.

Izglītojamajam konsultācijas tiek sniegtas tikai ar vecāka / likumiskā pārstāvja piekrišanu, izņemot PL 18. panta noteikto:

“(2) Nepilngadīga klienta likumiskā pārstāvja piekrišana nav nepieciešama, ja:

- 1) tiek sniegta pirmreizēja konsultācija gadījumā, kad šāds klients vērsies pie psihologa un pēc konsultācijas netiek sagatavots psihologa atzinums;
- 2) konsultācija tiek sniegta anonīmam klientam, izmantojot elektroniskos sakarus;
- 3) konsultāciju vai psihologa atzinumu, vai sadarbības pārskatu lūgusi sniegt bāriņtiesa, tiesībaizsardzības iestāde vai cita kompetentā iestāde, informējot par to likumisko pārstāvi;
- 4) nepilngadīgais klients sasniedzis 14 gadu vecumu un pats vērsās pie psihologa”.

Konsultāciju saturs ir saistīts ar mācību un audzināšanas procesu, t.sk. ar attiecībām starp vienaudžiem un pedagogiem mācību vidē. Izglītības psihologam jācenšas izmantot tās konsultēšanas metodes, kas fokusētās uz konkrētas problēmas risināšanu, īstermiņa metodes. Izglītības psihologam jāatturas no tādu konsultēšanas metožu izmantošanas, kas dziļi iejaucas psihiķes procesos. Apzinoties psihologa kompetenci, izglītības psihologam svarīgi lietot efektīvas intervences metodes un sniegt atbalstu izglītojamajam.

Konsultēšana grupā.

Arī konsultējot izglītojamos grupā, ir nepieciešama izglītojamo vecāku / likumisko pārstāvju atļauja. Grupu konsultēšana visbiežāk ir vērsta uz konkrētas, grupas dalībniekiem aktuālas, situācijas risināšanu.

9. Psihologa sadarbība ar izglītojamo vecākiem / likumiskajiem pārstāvjiem

Iestādes psihologs sadarbības ar izglītojamā vecākiem / likumiskajiem pārstāvjiem mērķis ir izglītojamā intereses. Sadarbība notiek gan veicot preventīvo darbu, gan risinot konkrētu problēmsituāciju.

Preventīva darba ietvaros izglītības psihologs sniedz informāciju, vada izglītojošus pasākumus, lekcijas, nodarbības, vecāku klubiņus, veicinot vecāku izpratni par dažādām bērna psiholoģiskajām iezīmēm, atšķirībām, par vecāku lomu un iespējam bērna harmoniskas personības veicināšanā, uzvedības vadīšanā, izpratnē par disciplinēšanas metožu efektivitāti, pielietošanu, par vecāka iespējām sniegt atbalstu bērnam mācību un audzināšanas procesā, par izglītojamā attiecību veidošanu ar vienaudžiem, mobinga risku mazināšanu, bērna patstāvības veicināšanu u.c.

Psihologs sadarbojas ar izglītojamā vecākiem/ likumiskajiem pārstāvjiem *konkrētu izglītojamā problēmu risināšanā*. Psihologs informē vecāku / likumisko pārstāvi par dažādiem bērnu un psihologa sadarbības veidiem, psiholoģiskās palīdzības iespējām mācību un audzināšanas grūtību un emocionāla rakstura problēmu, problēmu, kas saistītas ar uzvedību, risināšanu, atbalsta sniegšanas bērnam mērķiem un uzdevumiem.

Uzsākot sadarbību ar izglītojamo, psihologs saņem atļauju no izglītojamā vecāka / likumiskā pārstāvja. Izstāsta plānotās darbības, orientējošo tikšanās biežumu, informē, ka tiks sniegta atgriezeniskā saite vecākam saprotama veidā. Noslēdzot sadarbību vai pēc nepieciešamības, psihologs sniedz vecākam / likumiskajam pārstāvim atgriezenisko saiti un informē par tālākajiem iespējamiem sadarbības soļiem.

Sadarbībā ar vecāku / likumisko pārstāvi psihologs atturas ieņemt vērtējošu vai audzinošu lomu. Psihologs ir empātisks pret vecāku un iedrošina vecāku sadarbībai.

Gadījumos, ja psihologa sadarbību ar izglītojamo ierosina pedagogs, psihologs pats sazinās ar izglītojamā vecāku / likumisko pārstāvi un vienojas par sadarbības uzsākšanu ar izglītojamo.

Ja izglītojamais vecumā līdz 14 gadiem, ir vēršies pie psihologa, psihologs informē izglītojamo par nepieciešamu / lietderīgu psihologa un bērna vecāku sadarbību. Tad ar bērna atļauju, (izņemot Bērnu tiesību aizsardzības likumā un PL noteiktos gadījumus) psihologs sazinās ar izglītojamā vecākiem / likumiskajiem pārstāvjiem.

Psihologs sadarbībā ar izglītojamā vecāku uzklausa vecāka skatījumu par konkrētu situāciju un respektē to. Sniedzot savus ieteikumus, psihologs paplašina vecāka izpratni par bērna situāciju un palīdz rast gan bērnam, gan vecāku resursus

situācijas risināšanā. Iedrošina izmēģināt un ieviest jaunus elementus bērna un vecāku attiecību modelī.

Gadījumos, ja psihologa sadarbība notiek ar vecāku grupu, psihologs rūpējas par to, lai grupas dalībnieki respektētu ikviena vecāka viedokli.

10. Psihologa darba metodes

Psihologs savā darbībā izmanto zinātniski pamatotas metodes. Tās izvēlas atkarībā no izvirzītā profesionālās darbības mērķa.

10.1 Psiholoģiskā izpēte (novērtēšana)

Uzsākot psiholoģisko izpēti, psihologs sākotnējo informāciju iegūst no izpētes ierosinātāja / pasūtītāja. Ja psiholoģiskās izpētes iniciators ir izglītojamā vecāks / likumiskais pārstāvis, tad psihologs iegūst informāciju par:

- vecāka / likumiskā pārstāvja redzējumu par bērna problēmu;
- bērna attīstību;
- bērna uzvedību;
- bērna attiecībām ar vienaudžiem;
- attiecībām ģimenē;
- attiecībām ar klases biedriem, pedagogiem;
- līdzīgu problēmsituāciju pastāvēšanu / risināšanu iepriekšējos izglītības posmos.

Ja to pieļauj konfidencialitāte, konkrētās psiholoģiskās izpētes kontekstā psihologs veic interviju ar pedagogu ar mērķi iegūt informāciju par pedagogu skatījumu uz situāciju / izglītojamā problēmu.

Ja problēma ir saistīta ar izglītojamā mācību un audzināšanas grūtībām, uzvedību vai attiecībām iestādē, tad psihologs, izmantojot novērojuma metodi, iegūst informāciju par izglītojamo gan dažādās mācību stundās, gan starpbrīžos, gan skolas vidē.

Psihologs atbilstoši izpētes mērķiem pielieto zinātniski pamatotus testus. Vēlams izmantot standartizētās metodes, bet, ņemot vērā psiholoģisko metožu pieejamību Latvijā, var izmantot metodes, kurām nav savlaicīgi veikta restandartizācija. Var izmantot arī visas citas metodes, ņemot vērā metodes ierobežojumus. Metodes jālieto atbilstoši konkrētās metodes instrukcijai, korekti. Būtiski ir neizdarīt kategoriskus spriedumus, ja metodes instrukcija to neparedz.

10.2. Konsultēšanas metodes

Izglītības psihologs konsultē tikai izglītības procesa kontekstā. Psihologs neveic psihoterapiju. Viņš var konsultēt vecākus / likumiskos pārstāvjus bērna audzināšanas jautājumos, bet neveic konsultēšanu plašākā kontekstā. Konsultēšana tiek veikta, ievērojot vispārējos konsultēšanas pamatprincipus. Konsultēšana var būt gan individuāli, gan grupā, – kas saistītas ar konfliktu risināšanu konkrētās grupas ietvaros (par konsultēšanu plašāk sk. Sudraba V., Martinsone K. Grupu psiholoģiskā konsultēšana un psihoterapija. Rīga: RSU, 2019.; Pāvulēns J., Mārtinsone K., Mihailova S. Konsultatīvais atbalsts skolēniem. Rīga: Raka, 2018.).

11. Psihologa darbs attālināti / tehnoloģiju izmantošana konsultēšanā

Atsevišķās krīzes situācijās vai galējas nepieciešamības gadījumā psihologa sadarbība ar klientu, kā jau minēts, var notikt attālināti, attiecīgi izmantojot dažādas tehnoloģijas / sadarboties tiešsaistē vai izmantojot citas saziņas ierīces, piemēram, e-pasts, telefons. Šādā sadarbības formā būtiski saglabāt konfidencialitāti.

Šo attālināto sadarbības formu labāk izmantot ar klientiem, ar kuriem ir bijis iepriekšējs kontakts, jau ir vienošanās, ir vecāku / likumisko pārstāvju piekrišana sadarbībai ar bērnu, un tiek papildus atrunāta konfidencialitāte – piemēram, konsultējamais klients telpā atrodas viens; netiek veikti konsultāciju ieraksti utt.

Klientiem, ar kuriem izglītības psihologam nav bijis sadarbība tiešā komunikācijā, attālināti var sniegt pakalpojumus tikai izteiktas krīzes gadījumos, sniedzot psiholoģisko atbalstu, maksimāli meklēt iespējas, lai klients varētu turpināt sadarbību ar psihologu klātienē.

Attālināti nav pieļaujams veikt psiholoģiskās izpētes.

Ja konsultēšana notiek sarakstes veidā, tad ir būtiski minimizēt sarakstīšanos un motivēt klientu sadarboties tiešsaistē.

Izmantot aplikācijas, e-pasta saraksti vai cita veida saraksti elektroniskos līdzekļos ieteicams tikai problēmas pieteikumam vai komunikācijas uzsākšanai ar klientu, bet ne tālākai konsultēšanai. Ja tiek izmantot šādi saziņas līdzekļi, klientam uzsākot šo saziņu, ir jāsaņem skaidra informācija, cik ilgā laikā psihologs sniegs atbildi vai uzsāks komunikāciju ar klientu. Savukārt psihologa pienākums šajā situācijā ir regulāri pārbaudīt, vai nav pieteikumi / jautājumi no klienta.

12. Psihologa darba dokumentēšana

Psihologs dokumentē savu darba atbilstoši PL un citos normatīvajos aktos, kā arī iestādes noteiktajam.

Pamatdokumenti, kurus psihologi sagatavo, ir:

• Darba plāns

Darba plānā ieteicams iekļaut plānotos preventīvos pasākumus, saskaņojot ar iestādes darba plānu, un norādīt galvenos darba virzienus un laika periodus, regularitāti un sadarbību ar citiem atbalsta personāla speciālistiem (piemēram, adaptācija). Darba plānā neiekļauj sadarbību ar konkrētiem izglītojamajiem, vecākiem / likumiskajiem, pedagogiem un citiem iestādes darbiniekiem.

• Atskaite

Ja izglītības iestādes administrācija lūdz psihologam informāciju par paveikto (tostarp atbilstoši izveidotajam darba plānam), psihologs sniedz atskaiti, kurā atspoguļo informāciju par preventīvo pasākumiem, sadarbību ar citiem speciālistiem, pedagogiem, izglītojamajiem un viņu vecākiem / likumiskajiem pārstāvjiem, ievērojot konfidencialitāti attiecībā uz personu identitāti (t.i., norāda darbību skaitu un vispārējo raksturu, darbībām veltīto laiku, nevis min konkrēto personu vārdus un uzvārdus).

• Sadarbības pārskati;

Atbilstoši PL 1. panta 8. punktā noteiktajam sadarbības pārskats ir “dokuments, kas atspoguļo psihologa sadarbību ar klientu, tās ietvaros veiktās darbības un izdarītos secinājumus”, un šā likuma 14. pantā noteiktajam psihologa pienākums ir “sagatavot sadarbības pārskatu par katru klientu un, ja nepieciešams, psihologa atzinumu”.

Plašāku informāciju par sadarbības pārskata saturu skatīt padomes apstiprinātajās vadlīnijās sadarbības pārskata veidošanai (vietnē <https://ikvd.gov.lv/psihologiem/>).

Nemot vērā, ka sadarbības pārskatā veic ierakstus par konkrētiem datumiem un veikto darbu, citos dokumentos šādi fakti netiek atspoguļoti, t.sk. psihologs neveic ierakstus par sadarbību ar konkrētajiem klientiem e-klasē vai citās informācijas sistēmās. Sadarbības pārskata saturs ir minimālais, bet, ja psihologs vēlas, var veidot plašāku sadarbības pārskatu, tostarp pievienot pielikumus. Par katru klientu veido vienu sadarbības pārskatu. Ja klients ir izglītojama, tad psihologa sadarbība ar izglītojamā vecākiem / likumiskajiem pārstāvjiem, pedagogiem un citiem speciālistiem izglītojamā problēmsituācijas risināšanā (sākotnējās informācijas iegūšana, atgriezeniskās saites u.tml.) tiek atspoguļota sadarbības pārskatā par izglītojamo.

Ja sadarbība ar izglītojamo notiek atkārtoti, tad turpina veikt ierakstus sākotnējā sadarbības pārskatā.

Par katru izglītojamo konkrētajā iestādē ir tikai viens sadarbības pārskats.

Izglītojamā vecākam / likumiskajam pārstāvim ir tiesības iepazīties ar sadarbības pārskatu.

Ja psihologs sadarbojas ar izglītojamo grupu (klasi), sadarbības pārskats tiek veidots par katru izglītojamo. Gadījumos, ja ar kādu no grupas psihologs jau ir sadarbojies, tiek turpināts jau esošais sadarbības pārskats. Savukārt, ja vēlākā laika posmā psihologs sadarbojas ar izglītojamo, par kuru sadarbības pārskats tika veidots sadarbojoties ar izglītojamo grupu, šis sadarbības pārskats tiek turpināts.

Ja klients ir iestādes pedagogs, tad tiek veidots sadarbības pārskats par psihologa profesionālo darbu ar pedagogu.

- **Sadarbības pārskatu reģistrs**

Sadarbības pārskatu reģistrā tiek iekļauti / reģistrēti visi sadarbības pārskati. Reģistrs tiek iekļauts vienotā iestādes lietu nomenklatūrā, bet glabājas psihologa kabinetā, nodrošinot informācijas nepieejamību citām personām.

- **Psihologa atzinumi**

Psihologa atzinumi tiek sagatavoti atbilstoši PL 13. pantā noteiktajam:

“(1) Psihologa atzinums ir psihologa sagatavots dokuments, kas izstrādāts, veicot personas psiholoģisko izpēti (novērtēšanu), un atbilst šā likuma un citu normatīvo aktu prasībām.

(2) Psihologa atzinumā, ievērojot nozares ministrijas saskaņotas vadlīnijas (ja tās ir izstrādātas) attiecīgajam atzinuma veidam, norāda šādu informāciju:

- 1) pasūtītāju un klientu;
- 2) psiholoģiskās izpētes (novērtēšanas) mērķi;
- 3) psiholoģiskās izpētes (novērtēšanas) laiku un vietu;
- 4) pamatinformāciju par klientu, kas ir vai var būt nepieciešama atzinuma sagatavošanas procesā;
- 5) psiholoģiskajā izpētē (novērtēšanā) izmantotās metodes;
- 6) novērojumus psiholoģiskās izpētes (novērtēšanas) laikā, klienta motivāciju un izpētes ierobežojumus;
- 7) psiholoģiskās izpētes (novērtēšanas) rezultātus un analīzi;
- 8) argumentētus secinājumus un ieteikumus;
- 9) informāciju par konfidencialitāti;
- 10) atzinuma sagatavošanas datumu;

11) psihologa vārdu, uzvārdu, sertifikāta numuru un izsniegšanas datumu.

(3) Psihologa atzinumu sagatavo divos eksemplāros un paraksta psihologs. Ja atzinumu gatavo psihologs, kurš nav šajā likumā noteiktajā kārtībā saņēmis psihologa sertifikātu, atzinuma sagatavošanu pārrauga un to paraksta arī psihologa darbību pārraugošais psihologs–pārraugs”.

Plašāku informāciju par psihologa atzinuma saturu skatīt padomes apstiprinātās vadlīnijās “Psihologa atzinuma par personas psiholoģisko izpēti vadlīnijas” (<https://ikvd.gov.lv/psihologiem/>).

Psihologa atzinumu reģistrā tiek iekļauti / reģistrēti visi psihologa sagatavotie atzinumi.

Līdztekus sadarbības pārskatam un psihologa atzinumam, psihologam ir jāveic sarakste ar iestādēm un personām, kā arī jāsniedz informācija, tādējādi to fiksācijai ir izmantojami:

- **Saņemto dokumentu reģistrs**, kurā reģistrē citu institūciju un personu sniegto informāciju psihologam, izglītojamā vecāka / likumiskā pārstāvja iesniegtus dokumentus par izglītojamo, piemēram, citu psihologu atzinumus, raksturojumus u.tml.
- **Izsniegto dokumentu reģistrs**, kurā psihologs reģistrē dokumentus, kurus izsniedz izglītojamā vecākiem / likumiskajiem pārstāvjiem, vai sniedz atbildes pēc citu institūciju un personu pieprasījuma, tostarp sagatavojot **izrakstu no atzinuma**, ar kura saturu ir nepieciešams iepazīstināt pedagogus un citus atbalsta personāla speciālistus, **vai kopsavilkumu un ieteikumus pēc izpētes** – dokumentu, kas tiek sagatavots pēc psiholoģiskās izpētes gadījumos, ja netiek gatavots pilns psihologa atzinums.

Psihologs dokumentus glabā slēgtā skapī vai seifā. Dokumentu glabāšanas termiņš ir 10 gadi.

Dokumentus nodošana

Ja iestādes psihologs pārtrauc darba attiecības ar iestādi, tad vēlams psihologa dokumentus – sadarbības pārskatus, psihologa atzinumus, sadarbības pārskatu reģistru un psihologa atzinumu reģistru – nodot psihologam, kurš uzsāk strādāt konkrētajā iestādē.

Gadījumā, ja, psihologam pārtraucot darba attiecības, nav informācijas, kurš psihologs sāks darbu iestādē, minēti dokumenti tiek nodoti iestādes atbildīgajai personai.

Abos gadījumos dokumentu nodošana tiek noformēta pieņemšanas-nodošanas aktā, kas tiek sastādīts divos eksemplāros. Viens eksemplārs paliek pie psihologa, kurš nodod dokumentus, otrs – pie psihologa / iestādes atbildīgās personas, kurš pārņem dokumentus.

Ja iestāde tiek apvienota ar citu iestādi, tad psihologa dokumenti ar pieņemšanas-nodošanas aktu tiek nodoti konkrētās izglītības iestādes psihologam.

Ja iestāde tiek likvidēta, tad gadījumos, ja izglītojamo vecāki / likumiskie pārstāvji nelūdz nosūtīt sadarbības pārskatu vai psihologa atzinumu iestādei, kurā bērns turpinās mācīties, dokumenti tiek arhivēti.

13. Psihologa kvalifikācijas celšana

Psihologs savu profesionālās kvalifikācijas celšanu veic, ievērojot divus aspektus: gan kā psihologs, gan kā pedagogiskais darbinieks (Ministru kabineta 2011. gada 10. maija noteikumi Nr. 354 "Noteikumi par pedagogu profesiju un amatu sarakstu").

Izglītības un skolu psihologa profesionālās kompetences pilnveide pamatojas uz

- ✓ PL;
- ✓ Ministru kabineta 2018. gada 29. maija noteikumiem Nr. 301 "Psihologu noteikumi";
- ✓ Ministru kabineta 2018. gada 11. septembra noteikumiem Nr. 569 "Noteikumi par pedagogiem nepieciešamo izglītību un profesionālo kvalifikāciju un pedagogu profesionālās kompetences pilnveides kārtību";
- ✓ Ministru kabineta 2014. gada 1. aprīļa noteikumiem Nr. 173 "Noteikumi par kārtību, kādā apgūst speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā, šo zināšanu saturu un apjomu";
- ✓ Ministru kabineta 2016. gada 15. jūlija noteikumiem Nr.480 "Izglītojamo audzināšanas vadlīnijas un informācijas, mācību līdzekļu, materiālu un mācību un audzināšanas metožu izvērtēšanas kārtība".

Sertificēts izglītības un skolu psihologs pilnveido savas prasmes un kompetences atbilstoši Ministru kabineta 2018. gada 29. maija noteikumu Nr. 301 "Psihologu noteikumi" 33. punktā noteiktajam: "Resertifikācija atbilstoši padomes apstiprinātajai resertifikācijas programmai ietver personas izpratnes izvērtēšanu par psiholoģijas zinātnes un profesionālās darbības aktualitātēm attiecīgajā profesionālās darbības jomā, pamatojoties uz šo noteikumu 42. punktā minēto informāciju".

Noteikumu 42. punkts nosaka, ka persona ne vēlāk kā trīs mēnešus pirms psihologa sertifikāta darbības termiņa beigām iesniedz Psihologu sertifikācijas komisijai šādus dokumentus:

- ✓ dokumentus, kas apliecina psihologa profesionālās kompetences un profesionālo prasmju pilnveidi;
- ✓ psihologa-pārrauga apliecinājumu par psihologa pārraudzību vismaz 35 akadēmiskās stundas individuāli vai 70 akadēmiskās stundas, ja psihologa pārraudzība notiek grupā, psihologa sertifikāta spēkā esības laikā.

Lai psihologs tiktu resertificēts, viņam jāpilnveido profesionālā kompetence un profesionālās prasmes vismaz 100 akadēmiskās stundas psihologa sertifikāta spēkā esības laikā. No tām vismaz 70 % profesionālās pilnveides jāveic atbilstoši psihologa profesionālās darbības jomai, psihologa sertifikāta spēkā esības laika periodā apmeklējot vismaz četrus dažādus profesionālās kompetences un prasmju pilnveides pasākumus. Līdz 30 % no nepieciešamā profesionālās pilnveides apjomā var ieskaitīt

psihologa profesionālo pilnveidi vispārējo kompetenču, psihologa profesionālās darbības organizācijas jautājumos vai citās psiholoģijas jomās vai pilnveidi ar psiholoģiju saistītās nozarēs un darbības jomās, sertifikāta spēkā esības laika periodā apmeklējot vismaz trīs dažādus pasākumus.

(1) Profesionālās kompetences un profesionālo prasmju pilnveides programmā ietver šādas tēmas:

1) psihologa kompetences un profesionālās prasmes atbilstoši profesionālās darbības jomai (psiholoģiskās izpētes (novērtēšanas) metodes, psiholoģiskās konsultēšanas metodes, psiholoģiskās konsultēšanas prasmes, psiholoģiskās palīdzības metodes, psiholoģiskās palīdzības sniegšanas prasmes, jaunākās teorijas, aktualitātes un attīstības tendences psihologa profesionālās darbības jomā, kvalitatīvas psihologa profesionālās darbības veicināšana);

2) psihologa vispārējās kompetences (psiholoģijas zinātnes un profesionālās darbības aktualitātes ārpus profesionālās darbības jomas, psihologa ētika, novitātes psiholoģijas jomā un ar psiholoģiju saistītās nozarēs un darbības jomās u.c.);

3) psihologa prakses darbības nodrošināšanas kompetences (psihologa profesionālās darbības juridiskie un finanšu aspekti, psihologa profesionālās darbības organizēšana un nodrošināšana u.c.).

(2) Psihologs pilnveido profesionālo kompetenci kādā no šādām izglītības programmām:

1. Izglītības programmu izstrādā un īsteno Izglītības iestāžu reģistrā reģistrēta izglītības iestāde vai psihologu profesionālā nevalstiskā organizācija, kuras darbību reglamentējošā dokumentā paredzēta psihologu profesionālās kompetences pilnveide, pēc saskaņošanas ar pašvaldību, kuras administratīvajā teritorijā programma tiek īstenota;

2. Izglītības programmu izstrādā un īsteno ministriju padotības iestādes vai pašvaldību iestādes, kas nav reģistrētas Izglītības iestāžu reģistrā, bet kuru nolikumā paredzēta izglītojošas darbības veikšana, vai augstākās izglītības iestādes, kas īsteno psiholoģijas studiju programmas;

3. Psihologa profesionālās kompetences un profesionālo prasmju pilnveidē var ieskaitīt augstskolu vai psihologu profesionālo nevalstisko organizāciju organizēto konferenču, vai atbilstošu ārvalstu konferenču, kuru saturs atbilst (1). punktā minētajām, apmeklējumu, kā arī studijas psiholoģijas studiju programmas (piemēram, maģistrantūra, doktorantūra). (skat. vietnē https://ikvd.gov.lv/wp-content/uploads/2019/03/Psihologu_resertifik%C4%81cijas_programma.pdf)

Nesertificētais, bet reģistrā reģistrētais psihologs sadarbojas ar psihologu-pārraugu (atbilstoši vadlīnijām), turklāt nav noteikts termiņš, kurā viņam jāsertificējas. Tas neattiecas uz psihologiem, kas var iegūt psihologa sertifikātu PL pārejas noteikumu 3. un 4. punktā noteiktajā kārtībā.

Papildus psihologiem saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.¹ panta pirmās daļas 12. punktā noteikto ir nepieciešamas speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā. Šīs zināšanas apgūst un pilnveido, ievērojot Ministru kabineta 2014.

gada 1. aprīļa noteikumos Nr. 173 “Noteikumi par kārtību, kādā apgūst speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā, šo zināšanu saturu un apjomu” noteikto.

Tādējādi sertificētam psihologam:

- jāpilnveido profesionālā kompetence un profesionālās prasmes vismaz 100 akadēmiskās stundas psihologa sertifikāta spēkā esības laikā (7 gadu laikā);
- jāsadarbojas ar psihologu–pārraugu vismaz 35 akadēmiskās stundas individuāli vai 70 akadēmiskās stundas, ja personas pārraudzība notiek grupā, psihologa sertifikāta spēkā esības laikā (7 gadu laikā);
- jāapgūst bērnu tiesību aizsardzības profesionālās kvalifikācijas pilnveides programma 40 akadēmiskās stundas (klātienē nodarbības) pirmreizēji, 24 akadēmiskās stundas (klātienē nodarbības) ik pēc 5 gadiem;
- triju gadu laikā jānodrošina pedagogu profesionālās kompetences pilnveide vismaz 36 stundu apjomā (tostarp sešas stundas audzināšanas kursi), no tām iestādes vadītājs var ieskaitīt pedagoga profesionālās kompetences pilnveidē ne vairāk kā 12 stundu apjomā ārpus tiešajiem pedagoģiskajiem darba uzdevumiem (dalība konferencēs, semināros, meistarklasēs, stažēšanās nozares uzņēmumos, dalība darba devēju organizāciju rīkotajās mācībās pedagoga konkurētspējas veicināšanai, personības attīstība) apgūtās tēmas.

14. Konfidencialitāte un psihologa ētika

Izglītības psihologam, veicot profesionālā darbību, jāievēro PL un Psihologu ētikas kodeksā noteiktais.

Atbilstoši PL 12. pantā noteiktajam psihologs ievēro konfidencialitātes principu, t.i., neizpauž ziņas par pasūtītāju un klientu, viņus identificējošu, kā arī ar pasūtītāju vai klientu saistītu personīga rakstura informāciju, kas tapusi zināma, pildot profesionālos pienākumus, izņemot PL 16. pantā minētos gadījumus.

Tātad izglītības psihologs ar izglītojamā vecāka / likumiskā pārstāvja piekrišanu sniedz nepieciešamo informāciju par izglītojamo pedagogiem, atbalsta personāla speciālistiem, kuri iesaistīti mācību, audzināšanas, uzvedības vai citu problēmu risināšanā, un citiem speciālistiem.

Gadījumos, ja ar izglītojamo strādā tikai psihologs, nevis citi iestādes speciālisti, psihologs, ievērojot konfidencialitāti, neatklāj klienta vārdu un uzvārdu citiem iestādes speciālistiem, tajā skaitā iestādes administrācijai. Izņēmuma gadījumos, ja iestādes administrācija lūdz veikt precīzu klientu uzskaiti, psihologs var atskaitē norādīt klašu grupu, no kuras ir klienti, bet nenorāda konkrēto izglītojamo vārdu un uzvārdu. Izglītības psihologs neveic ierakstus e-klasē, mykoob vai citā sistēmā par konkrētiem izglītojamajiem, ar kuriem veic sadarbību. Ja psihologs norāda konkrēto izglītojamo vārdus un uzvārdus ārpus gadījumiem, kur sadarbība notiek ar citiem speciālistiem, tas uzskatāms par PL noteiktā konfidencialitātes principa pārkāpumu.

Gadījumos, ja, veicot savu profesionālo darbību, psihologam ir kļuvuši zināmi fakti par citu izglītojamo, pedagogu vai citu speciālistu rīcību, kas nelabvēlīgi ietekmē psihosociālo klimatu klasē, iestādē, psihologam ir jāiesaistās konkrēto apstākļu novēršanā, situācijas risināšanā, nepieciešamības gadījumā informējot iestādes administrāciju vai citus speciālistus, neatklājot izglītojamā identitāti.

Gadījumos, ja sadarbībā ar izglītojamo, psihologs konstatē, ka izglītojamā grūtību mazināšanai, būtu vēlams iesaistīt citus iestādes speciālistus (citus atbalsta personāla speciālistus, pedagogus, administrāciju), izglītības psihologs šo nepieciešamību pārrunā ar izglītojamā vecāku / likumisko pārstāvi un vienojās par turpmāko sadarbības kārtību ar citiem speciālistiem.

Jāatzīmē, ka atbilstoši Psihologu ētikas kodeksā 3. punktā noteiktajam, veicot savu profesionālo darbību, psihologs ir patiess pret klientu, mērķtiecīgi un zinātniski pamatoti darbojas tikai savas profesionālās kompetences un izvēlētas profesionālās darbības jomas ietvaros.

Izglītības psihologs savu profesionālo darbību veic atbilstoši izglītības un skolu psiholoģijas profesionālās darbības jomas aprakstam. Gadījumos, ja iestādes psihologs ir sertificēts kādā no citām psihologa profesionālās darbības jomām, viņš iestādē neveic darbību šajās jomās.

Lai novērstu interešu konfliktu, izglītības psihologs neveic darbu ar konkrētās iestādes izglītojamajiem, izglītojamo vecākiem / likumiskajiem pārstāvjiem vai iestādes darbiniekiem ārpus iestādes. Izglītības psihologs, veicot savus amata pienākumu, iestādē nesniedz savus pakalpojumus personām, kuras nav saistītas ar konkrēto iestādi, t.i., nesniedz savus izglītības psihologa pakalpojumus citu iestāžu piederīgām personām.

Atbilstoši Izglītības likuma 51. panta pirmās daļas 3. punktā, PL 14. panta 4. punktā un Psihologu ētikas kodeksā noteiktajam psihologs ievēro profesionālo ētiku, tostarp vispārējos ētikas principus. Gan attiecībā pret iestādi, kurā viņš veic amata pienākumus, gan attiecībā pret klientu un nepilngadīgā klienta vecāku / likumisko pārstāvi psihologs ievēro godīgumu, objektivitāti, vienlīdzību, neitralitāti un precizitāti, nediskriminē un respektē klienta individualitāti un intereses.

Atbilstoši Psihologu ētikas kodeksā 8.1. punktā noteiktajam: “Psihologs ir koleģiāls un sadarbojas ar radniecīgo profesiju pārstāvjiem, izprotot radniecīgo nozaru profesionālās kompetences jomas”. Tādējādi psihologs sadarbojas ar iestādes pedagogiem, citiem atbalsta personāla speciālistiem un administrāciju, izprotot minēto speciālistu profesionālās darbības specifiku, atbildību un ievērojot konfidencialitātes principu.

Psihologu ētikas kodeksa 9.4. punktā noteikts: “Psihologs ir tiesīgs informēt sabiedrību par savu darbu, nodrošinot sniegtās informācijas patiesumu, precizitāti un atbilstību savai kompetencei”, tādējādi psihologam ir ieteicams informēt par sava darba specifiku, iespējām un ierobežojumiem, kompetences robežām, kā arī pakalpojuma pieejamību gan citus iestādes darbiniekus, gan izglītojamos, gan viņu vecākus / likumiskos pārstāvjus, tostarp nodrošinot informācijas pieejamību par savu darbību (pieņemšanas laiki), saziņas iespējām. Jāuzsver PL 16. panta piektajā daļā noteiktais: “Savā profesionālajā un zinātniskajā darbībā, publikācijās, kā arī publiski uzstājoties psihologs drīkst izmantot ziņas par klientu tikai tādā apmērā, kāds neļauj klientu identificēt, izņemot gadījumus, kad klients rakstveidā piekritis šīs informācijas identificētai izmantošanai ar viņu saskaņotā apjomā”.

Gadījumos, ja, uzsākot sadarbību ar klientu vai sadarbības laikā, psihologs saņem informāciju, ka klients saņem līdzīgu pakalpojumu no cita profesionāla, tad atbilstoši Psihologu ētikas kodeksā 8.4. punktā noteiktajam psihologam jāizvērtē nepieciešamību sniegt profesionālo pakalpojumu personai, kura saņem līdzīgu pakalpojumu no cita profesionāla. Ja psihologa rīcībā ir informācija, ka klients saņem līdzīgu pakalpojumu pie cita profesionāla, tad šāda pakalpojuma dublēšanās ir novēršama. Līdz ar to psihologs vienojas ar klientu (ja klients ir pilngadīgs vai sasniedzis 14 gadu vecumu un pats vērsies pie psihologa) vai viņa vecāku / likumisko pārstāvi par to, pie kura no speciālistiem klients turpmāk saņems pakalpojumu.

Gadījumos, ja klients vai nepilngadīgā klienta likumiskais pārstāvis iepazīstina psihologu ar cita psihologa sagatavotu dokumentu, tad izglītības psihologs rīkojas, ievērojot Psihologu ētikas kodeksa 8.6. punktā noteikto: “Psihologam jāatturas no cita psihologa sagatavotu dokumentu par klientu interpretācijas un cita psihologa profesionālās darbības komentēšanas. Ja psihologs uzskata, ka cita psihologa

sagatavotajos dokumentos par klientu vai psihologa profesionālajā darbībā vērojami profesionālās darbības vai ētikas normu pārkāpumi, psihologs var vērsties padomē”.

Papildus ir minams Psihologu ētikas kodeksa 8.5. punktā noteiktais, ka nav būtiska divu psihologa profesionālās darbības veidu – konsultēšana un psiholoģiskā izpēte – secība. “Ja klienta sākotnējais pasūtījums ir psiholoģiskā konsultēšana, tad gadījumos, kad nepieciešama arī psiholoģiskā izpēte, pēc pieprasījuma to veic un sniedz rakstisku atzinumu par klienta psiholoģiskās izpētes rezultātiem cits psihologs, kurš nav bijis iesaistīts klienta konsultēšanas procesā. Minētais, ievērojot bērnu tiesību un interešu prioritātes principu un psihologa darbības mērķi un specifiku, nav attiecināms uz psihologa darbību izglītības iestādē”.

Uzsākot sadarbību ar klientu vai viņa likumisko pārstāvi, psihologs rīkojas atbilstoši Psihologu ētikas kodeksa 9.5. punktā noteiktajam un atturas no solījumiem un garantijām par savas profesionālās darbības rezultātu. Psihologam jāizskaidro sadarbības mērķis, sadarbības veids, jāinformē klients un viņa likumiskais pārstāvis par prognozējamo sadarbības ilgumu.

Gadījumos, ja psihologs veic psiholoģisko izpēti vai konsultēšanu grupai (piemēram, klasei), pirms sadarbības uzsākšanas ir jāsaņem visu pilngadīgo izglītojamo vai nepilngadīgo grupas dalībnieku vecāku / likumisko pārstāvju rakstiska informētā piekrišana / atļauja. Šādos gadījumos atgriezenisko saiti par katru grupas dalībnieku sniedz individuāli katram izglītojamam un viņa vecākam / likumiskajam pārstāvim, pedagogam, ja pirms sadarbības uzsākšanas, izglītojamie vai viņu vecāki / likumiskie pārstāvji ir tam piekrituši (piemēram, ja klasē tiek veikta sociometrija). Publiski visai izglītojamo grupai vai viņu vecāku / likumisko pārstāvju grupai psihologa darbības rezultāti var tikt prezentēti, obligāti anonimizējot un neatklājot konkrēto personu vārdus un uzvārdus.

Ja psihologam, veicot savu profesionālo darbību, ir kļuvuši zināmi apstākļi, kas raisa pamatotas aizdomas, ka minēto apstākļu tūlītēja nenovēršana var novest pie noziedzīga nodarījuma pret personas dzīvību, veselību, tikumību vai dzimumneaizskaramību, psihologam par šiem apstākļiem ir pienākums nekavējoties, bet ne vēlāk kā 24 stundu laikā ziņot tiesībsardzības vai citām kompetentām iestādēm (PL 16. panta ceturtā daļa).

15. Psihologa darba uzraudzība, metodiskā palīdzība izglītības psihologiem

15.1. Psihologa darba uzraudzība

Atbilstoši PL 7. panta 8. punktā noteiktajam padome uzrauga un kontrolē psihologu profesionālo darbību, tai ir tiesības paust viedokli jautājumos, kas saistīti ar psihologa profesionālo darbību.

Padome ir augstākā institūcija Latvijā, kas pārrauga un kontrolē psihologu profesionālo darbību, kā arī novērtē psihologu profesionālās darbības atbilstību Latvijas Republikas normatīvo aktu un Psihologu ētikas kodeksā noteiktajam. Gadījumos, kad rodas šaubas par psihologa profesionālās darbības vai rīcības atbilstību, padome sniedz savu vērtējumu un ieteikumus psihologa profesionālās darbības uzlabošanai. Lai palīdzētu organizēt psihologu darbu un veicinātu izpratni par konkrētās psihologa profesionālās darbības jomas kompetences robežām un citiem ar psihologa profesionālo darbību saistītiem jautājumiem, padome pieņem vadlīnijas, kurām ir saistošs raksturs visiem Latvijas psihologiem, t.sk. arī izglītības psihologiem.

Psihologa darbību iestādē pārrauga iestādes vadītājs, kas nosaka izglītības psihologa darba laiku, vienlaikus respektējot darba specifiku, tostarp ka darbs ietver gan kontaktstundas ar klientiem, gan dokumentu un citu ar izglītības psihologa profesionālo darbību saistītu materiālu izstrādei un apstrādei nepieciešamo darba laiku. Kā minēts, ieteicams dokumentu un citu materiālu izstrādei un apstrādei paredzēt vismaz 1/3 no izglītības psihologa kopējā darba laika. Savukārt kontaktstundās ieskaitāms ne tikai individuāls izglītības psihologa darbs ar izglītojamo, viņa vecākiem / likumiskajiem pārstāvjiem un pedagogiem, citām personām, bet arī citas izglītības psihologa aktivitātes, sadarbība ar izglītojamajiem, viņu vecākiem / likumiskajiem pārstāvjiem, iestādes vai pašvaldības speciālistiem, piemēram, dalība atbalsta komisijas sanāksmēs, vecāku sapulcēs, darbs ar izglītojamo grupu / klasi u.tml. Dažās dienās psihologa darbs var būt pēcpusdienā, tādējādi atvieglojot psihologa pieejamību izglītojamo vecākiem / likumiskajiem pārstāvjiem.

Ministru kabineta 2016. gada 5. jūlija noteikumu Nr. 445 “Pedagogu darba samaksas noteikumi” 3. pielikumā noteikts, ka viena psihologa darba slodze ir 30 stundas nedēļā.

Iestādes vadītājs var prasīt iekļaut psihologa darba plānā aktivitātes, kas saistītas ar kopējām iestādes prioritātēm, mērķiem un uzdevumiem, attīstības plānu, izglītības kvalitātes pilnveides pasākumiem, kā arī citām iestādes specifikai atbilstošām aktualitātēm. Kā jau minēts, par izglītojamajiem, kuri ir atbalsta personāla uzmanības lokā vai citiem izglītojamajiem, kuri apmeklē psihologu, darba plānā nevar norādīt konkrēto izglītojamo vārdus un uzvārdus.

Izglītības psihologs iesniedz iestādes vadītājam atskaiti par paveikto darbu atbilstoši iestādes vadītāja pieprasījumam. Atskaitēs attiecībā par izglītojamajiem, ar

kuriem izglītības psihologs darbu veicis individuāli, informācija var tikt iekļauta anonīmā veidā, sniedzot statistisku apkopojumu, t.i., nedrīkst norādīt konkrēto izglītojamo vārdus un uzvārdus. Izglītības psihologs neveic ierakstus visiem iestādes darbiniekiem pieejamās datu bāzēs, piemēram, e-klasē, par sadarbību ar konkrētiem izglītojamajiem. Izņēmums var būt izglītojamie, kuri ir atbalsta personāla komisijas uzmanības lokā.

Iestādes vadītājs var iesaistīt psihologu citās aktivitātēs, ja šajās aktivitātēs netiek pārkāpti psihologa ētikas principi.

Situācijās, kad tiešais izglītības psihologa darba devējs nav iestādes vadītājs, bet pašvaldība vai Izglītības pārvalde, minētais ir attiecināms uz izglītības psihologa un pašvaldības vai Izglītības pārvaldes vadītāja sadarbību. Tomēr psihologam ir jāņem vērā konkrēto iestāžu, kurās tiek veikti darba pienākumi, prioritātes un aktualitātes, jāsadarbojas ar konkrēto iestāžu vadītājiem.

Gadījumos, ja iestādes vadītājam un izglītības psihologam rodas domstarpības par psihologa pienākumu atbilstību normatīvo aktu un Psihologu ētikas kodeksā noteiktajam, ieteicams vērsties padomē konsultācijas saņemšanai par normatīvo aktu un ētikas kodeksa regulējumu.

15.2. Metodiskā palīdzība

Gadījumos, ja iestādēs strādājošie psihologi ir apvienoti metodiskajās apvienībās vai ir novada (vai citi) metodiskie centri, tad šīs iestādes vai organizācijas bez tiešā iestāžu psihologu darba dēvēju pilnvarojuma nedrīkst veikt iestāžu psihologu darba kontroli. Tomēr tās var sniegt ieteikumus, organizēt pasākumus, izglītības psihologu profesionālās kompetences pilnveidei. Metodiskajiem centriem nepieciešams respektēt katras konkrētās iestādes specifiku, vienlaikus piedāvājot dažādas pilnveides iespējas, sniedzot atbalstu, organizējot pārraudzības grupas, tālākizglītības seminārus un citas aktivitātes atbilstoši centra nolikumiem utt. Turklāt metodiskajiem centriem būtu ieteicams atturēties no vienotas izglītības psihologu darba dokumentu veidošanas, tā mazinot birokrātisko slogu un nepaplašinot PL un citos normatīvajos aktos noteiktās prasības psihologu dokumentiem.

Literatūra un normatīvie akti

Informatīvais ziņojums „Par psihologu profesionālās darbības regulējuma nepieciešamību” // https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/PKCZin_20140211_psi.pdf

Krīzes gadījumu vadīšana izglītības iestādēs // http://www.bti.gov.lv/lat/metodiska_palidziba/krizes_gadijumu_vadisana_izglitibas_iestades/

Pāvulēns J., Mārtinsone K., Mihailova S. Konsultatīvais atbalsts skolēniem. Rīga: Raka, 2018.

Psihologu profesionālā darbība Latvijā: saturs, organizācija, regulējums. Psihologu likuma komentāri / autoru kolektīvs Kr. Mārtinsones vadībā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018.

Psihologu sertifikācijas padomes tīmekļa vietne <https://ikvd.gov.lv/psihologiem/>

Rokasgrāmatu bērnu tiesību aizsardzības jautājumos Vādlinijas izglītības iestādēm bērnu tiesību aizsardzībā // http://www.bti.gov.lv/lat/metodiska_palidziba/rokasgramata_bernu_tiesibu_aizsardzibas_jautajumos/

Sudraba V., Martinsone K. Grupu psiholoģiskā konsultēšana un psihoterapija. Rīga: RSU, 2019.

Bērnu tiesību aizsardzības likums // <https://likumi.lv/ta/id/49096-bernu-tiesibu-aizsardzibas-likums>

Izglītības likums // <https://likumi.lv/doc.php?id=50759>

Psihologu likums // <https://likumi.lv/ta/id/290115-psihologu-likums>

Ministru kabineta 2016. gada 15. jūlija noteikumi Nr. 480 “Izglītojamo audzināšanas vadlīnijas un informācijas, mācību līdzekļu, materiālu un mācību un audzināšanas metožu izvērtēšanas kārtība” // <https://likumi.lv/ta/id/283735-izglitojamo-audzinasanas-vadlinijas-un-informacijas-macibu-lidzeklu-materialu-un-macibu-un-audzinasanas-metozu-izvertesanas-kartiba>

Ministru kabineta 2017. gada 12. septembra noteikumi Nr. 545 “Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā” // <https://likumi.lv/ta/id/293496-noteikumi-par-instituciju-sadarbibu-bernu-tiesibu-aizsardziba>

Ministru kabineta 2014. gada 1. aprīļa noteikumi Nr. 173 “Noteikumi par kārtību, kādā apgūst speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā, šo zināšanu saturu un apjomu” // <https://likumi.lv/ta/id/265516-noteikumi-par-kartibu-kada-apgust-specialas-zinasanas-bernu-tiesibu-aizsardzibas-joma-so-zinasanu-saturu-un-apjomu>

Ministru kabineta 2017. gada 19. septembra noteikumus Nr. 566 “Noteikumi par informācijas institūcijām un institūcijām, kas izsniedz ārvalstīs iegūtās profesionālās

kvalifikācijas atzīšanas apliecības reglamentētajās profesijās” // <https://likumi.lv/ta/id/293663-noteikumi-par-informacijas-institucijam-un-institucijam-kas-izsniedz-arvalstis-iegutas-profesionalas-kvalifikacijas-atzisanas>

Ministru kabineta 2018. gada 11. septembra noteikumiem Nr. 569 “Noteikumi par pedagogiem nepieciešamo izglītību un profesionālo kvalifikāciju un pedagogu profesionālās kompetences pilnveides kārtību” // <https://likumi.lv/ta/id/301572-noteikumi-par-pedagogiem-nepieciešamo-izglitibu-un-profesionalo-kvalifikaciju-un-pedagogu-profesionalas-kompetences-pilnveides>

Ministru kabineta 2011. gada 10. maija noteikumi Nr. 354 “Noteikumi par pedagogu profesiju un amatu sarakstu” // <https://likumi.lv/ta/id/229913-noteikumi-par-pedagogu-profesiju-un-amatu-sarakstu>

Ministru kabineta 2016. gada 5. jūlija noteikumi Nr. 445 “Pedagogu darba samaksas noteikumi” // <https://likumi.lv/ta/id/283667-pedagogu-darba-samaksas-noteikumi>

Ministru kabineta 2019. gada 19. novembra noteikumi Nr. 556 “Prasības vispārējās izglītības iestādēm, lai to īstenotajās izglītības programmās uzņemtu izglītojamos ar speciālām vajadzībām” // <https://likumi.lv/ta/id/310939-prasibas-visparejas-izglitibas-iestadem-lai-to-istenotajas-izglitibas-programmas-uznemtu-izglitojamos-ar-specialam-vajadzibam>

Ministru kabineta 2018. gada 29. maija noteikumi Nr.301 “Psihologu noteikumi” // <https://likumi.lv/ta/id/299322-psihologu-noteikumi>

Ministru kabineta 2018. gada 29. maija noteikumi Nr.302 “Psihologu sertifikācijas padomes nolikums” // <https://likumi.lv/ta/id/299323-psihologu-sertifikacijas-padomes-nolikums>

Psihologu ētikas kodekss // <https://ikvd.gov.lv/psihologiem/psihologu-etikas-komisija/>

APSTIPRINĀTS
Psihologu sertifikācijas padomes sēdē 13.12.2018.
ar papildinājumiem 14.03.2019.

Psihologu ētikas kodekss

Izdots saskaņā ar Psihologu likuma 7.panta ceturtās daļas 3.punktu

I. Vispārīgie jautājumi

1. Psihologs savu profesionālo darbu organizē saskaņā ar Psihologu likumā, šajā Psihologu ētikas kodeksā (turpmāk – kodekss) un citos normatīvajos aktos noteikto.
2. Psihologs savā profesionālajā darbā ievēro godīgumu, objektivitāti, vienlīdzību, neitralitāti un precizitāti, nediskriminē un respektē klienta individualitāti un intereses.
3. Veicot savu profesionālo darbību, psihologs ir patiess pret klientu, mērķtiecīgi un zinātniski pamatoti darbojas tikai savas profesionālās kompetences un izvēlētās profesionālās darbības jomas ietvaros.

II. Vispārējie ētiskie principi

4. Profesionālā atbildība:
 - 4.1. Psihologs ciena un respektē organizācijas, kurā strādā, mērķus, vērtības un normas, izprot organizācijas darbības specifiku.
 - 4.2. Psihologs ciena un respektē kultūrvidi, kurā viņš darbojas.
 - 4.3. Psihologs nepieļauj interešu konfliktu un izvairās no situācijām, kad viņa objektivitāte ir pamatoti apšaubāma.
 - 4.4. Klienta sadarbība ar psihologu ir brīvprātīga. Izņēmums ir pieļaujams normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā, tostarp ja klients ir nosūtīts piespiedu kārtā.
 - 4.5. Strādājot ar nepilngadīgajiem, psihologam jāsaņem vecāka vai likumiskā pārstāvja piekrišana, izņemot Psihologu likumā noteiktos gadījumus. Ja psihologam ir aizdomas par nepilngadīgā apdraudētību vai vardarbību, psihologs ziņo bērnu tiesību aizsargājošām iestādēm.
 - 4.6. Psihologs informē klientu viņam saprotamā veidā par plānotajiem psiholoģiskās izpētes vai konsultēšanas pasākumiem, to iemesliem, mērķiem, norisi un rezultātiem.
 - 4.7. Psihologs nedrīkst izmantot savas profesionālās attiecības ar klientiem personīgos nolūkos. Profesionālās darbības procesā iegūto informāciju psihologs nedrīkst izmantot savās vai trešās personas interesēs.

4.8. Psihologs ir atbildīgs par savas profesionālās darbības rezultātiem. Psihologam nav jāpakļaujas jebkādi personiskas, sociālas vai organizatoriskas dabas ietekmei un faktoriem, kas var būt par cēloni viņa zināšanu un prasmju ļaunprātīgai vai prettiesiskai izmantošanai, kā arī būtu pretrunā ar to personu interesēm, kas izmantojušas psihologa profesionālos pakalpojumus.

4.9. Ja psihologa vadībā vai pārraudzībā profesionālu darbību veic cits psihologs, students, darbinieks, citas personas, tad psihologs ir līdzatbildīgs, lai viņas ievērotu ētikas standartus.

4.10. Psihologs rūpējās par savu garīgo un fizisko veselību un labklājību, lai personiskas problēmas netraucē viņa profesionālajai darbībai. Ja personiskās problēmas traucē viņa profesionālajai darbībai ar konkrētu klientu, psihologam jāvērsas pie psihologa-pārrauga, kā arī jāapsver iespēja pārtraukt sadarbību ar klientu, iesakot citu psihologu.

4.11 Psihologam ir saistošas ētiskas vērtības un principi, kuri nav minēti kodeksā, bet ir atzīti attiecīgajā profesionālās darbības vidē.

4.12. Ārpus profesionālo pienākumu pildīšanas psihologs neveic darbības, kuras grauj psihologa darba vietas un psiholoģijas tēlu vai būtiski apdraud uzticību psihologa spējai strādāt profesionālo mērķu sasniegšanai vai funkciju izpildei.

5. Kompetence:

5.1. Psihologs darbojas saskaņā ar psiholoģijas zinātnes jaunākajām atziņām, praksē gūto pieredzi un regulāri pilnveido profesionālo kompetenci.

5.2. Psihologs piedāvā tikai tādus pakalpojumus, kuri atbilst viņa profesionālās darbības jomai un profesionālai kompetencei, adekvāti novērtē savas zināšanas, prasmes, pieredzi un sasniegumus.

5.3. Ja psihologs saprot, ka konkrētā uzdevuma veikšanai viņam nav pietiekošu zināšanu un prasmju, tad viņa pienākums ir ieteikt profesionalitātes ziņā atbilstošu psihologu vai citu speciālistu.

5.4. Psihologs izvērtē savas profesionālās darbības iespējamus rezultātus un vienojas ar klientu / pasūtītāju par reāliem sadarbības mērķiem.

6. Konfidencialitāte:

6.1. Psihologs nodrošina visas ar klientu saistītās informācijas konfidencialitāti. Šī informācija ir viņa profesionālais noslēpums. Informācijas sniegšana var notikt tikai ar klienta rakstisku atļauju (izņemot normatīvajos aktos noteiktos gadījumus). Iegūtie materiāli jāglabā drošā, citiem nepieejamā vietā, tostarp ievērojot fizisko personu datu aizsardzības prasības.

6.2. Citiem psihologiem, citu specialitāšu pārstāvjiem, kā arī citām personām vajadzīgo informāciju psihologs nodod Psihologu likumā noteiktajā kārtībā.

6.3. Konfidencialā informācija par klientu var tikt apspriesta tikai profesionālos nolūkos un tikai ar tām personām, kas tieši piedalās klienta problēmas risināšanā, informējot tās par konfidencialitātes ievērošanas nepieciešamību, iespējami minimizējot klienta identitātes izpaušanu.

6.4. Ja prakses gadījums tiek publiskots profesionālos nolūkos, tajā skaitā dažādās mācību formās, publikācijās vai prezentācijās, psihologs nodrošina personas anonimitāti, tostarp izvērtē nepieciešamību saņemt rakstisku atļauju ar personas saistītas informācijas izmantošanai.

6.5. Psihologs informē darba devēju, pasūtītāju un klientu par prasībām, kādas psihologam jāievēro saistībā ar savu profesionālo darbību, tostarp konfidencialitāti.

6.7. Ja psihologa sadarbībā ar klientu piedalās cita persona, tad ir nepieciešama klienta iepriekšēja piekrišana. Psihologs var veikt savas profesionālās darbības audio, video vai foto dokumentēšanu tikai ar klienta rakstisku atļauju.

7. Profesionālā izaugsme un profesionālās kompetences pilnveide.

Psihologs seko un respektē jaunākos zinātnes sasniegumus, sistemātiski un regulāri pilnveido profesionālo kompetenci, piedalās profesionālās darba grupās, konferencēs utt.

8. Profesionālā sadarbība:

8.1. Psihologs ir koleģiāls un sadarbojas ar radniecīgo profesiju pārstāvjiem, izprotot radniecīgo nozaru profesionālās kompetences jomas.

8.2. Ja psihologs konstatē kāda cita psihologa neētisku vai neprofesionālu rīcību, tad vispirms mēģina atrisināt radušos situāciju individuāli, ar konkrēto psihologu. Ja tas neizdodas par konflikta situāciju informē Psihologu sertifikācijas padomi (turpmāk – padome).

8.3. Psihologa profesionālo darbību var pārraudzīt tikai psihologs, kas ir ieguvis psihologa-pārrauga tiesības attiecīgajā profesionālās darbības jomā.

8.4. Psihologs izvērtē nepieciešamību sniegt profesionālo pakalpojumu personai, kura saņem līdzīgu pakalpojumu no cita profesionāļa. Ja psihologa rīcībā ir informācija, ka klients saņem līdzīgu pakalpojumu pie cita profesionāļa, tad šāda pakalpojuma dublēšanās ir novēršama.

8.5. Ja klienta sākotnējais pasūtījums ir psiholoģiskā konsultēšana, tad gadījumos, kad nepieciešama arī psiholoģiskā izpēte, pēc pieprasījuma to veic un sniedz rakstisku atzinumu par klienta psiholoģiskās izpētes rezultātiem cits psihologs, kurš nav bijis iesaistīts klienta konsultēšanas procesā. *Piezīme: minētais, ievērojot bērnu tiesību un interešu prioritātes principu un psihologa darbības mērķi un specifiku nav attiecināms uz psihologa darbību izglītības iestādē.*

8.6. Psihologam jāatturas no cita psihologa sagatavotu dokumentu par klientu interpretācijas un cita psihologa profesionālās darbības

komentēšanas. Ja psihologs uzskata, ka cita psihologa sagatavotajos dokumentos par klientu vai psihologa profesionālajā darbībā vērojami profesionālās darbības vai ētikas normu pārkāpumi, psihologs var vērsties padomē.

8.7. Psihologs izmanto profesionāli atzītas psiholoģiskās izpētes metodes, ievērojot noteiktās prasības un lietderību, un rezultātus interpretē atbilstoši vispāratzītiem standartiem un labai profesionālās darbības praksei.

8.8. Psihologs nedrīkst mācīt citu profesiju pārstāvjus psiholoģiskās izpētes metožu lietošanai.

9. Reklāma un sabiedrības informēšana:

9.1. Psihologs var profesionālā un godīgā veidā reklamēt savu profesionālo darbību.

9.2. Gadījumā, ja savu profesionālo darbību reklamē nesertificēts psihologs, tad nepieciešams norādīt, ka psihologs to veic psihologa-pārtrauga pārraudzībā.

9.3. Psihologa profesionālās darbības reklāmas saturs nedrīkst būt uzmācīgs un paust pārkumu pār citiem kolēģiem.

9.4. Psihologs ir tiesīgs informēt sabiedrību par savu darbu, nodrošinot sniegtās informācijas patiesumu, precizitāti un atbilstību savai kompetencei.

9.5. Psihologs atturas no solījumiem un garantijām par savas profesionālās darbības rezultātu.

III. Kodekss un tā ievērošana

10.1. Padome apstiprina Psihologu ētikas komisijas (turpmāk – komisija) personālsastāvu, kas seko kodeksa ievērošanai, piemērošanai un interpretācijai.

10.2. Par kodeksa pamatprincipu neievērošanu jāinformē padome, kas lemj par jautājumu izskatīšanas deleģējumu komisijai. Komisija pēc saņemto dokumentu, iesaistīto pušu viedokļu izvērtēšanas, sagatavo atzinumu un rekomendācijas situācijas risinājumam. Par disciplinārajām sankcijām, ievērojot komisijas atzinumu, lemj padome.

10.3. Komisijai ir tiesības izteikt viedokli un vērtēt psihologa profesionālo darbību, ja tas ir nepieciešams psihologam (kura rīcības atbilstība kodeksam tiek vērtēta), ja psihologs sastopas ar apdraudējumu savā profesionālajā darbībā vai tiek publiski apšaubīta psihologa profesionālās darbības atbilstība kodeksā noteiktajam, kā arī pēc pieprasījuma saņemt psihologa rīcībā esošo informāciju un paskaidrojumus.

Psihologa profesionālās darbības jomu apraksts

Izglītības un skolu psiholoģija

Izglītības un skolu psihologu darbs ir vērsts uz mācību un audzināšanas procesa, emocionālo, kognitīvo, uzvedības vai saskarsmes grūtību mazināšanu, kā arī pozitīvas pašizaugsmes veicināšanu bērniem, jauniešiem un citiem izglītojamajiem. Izglītības psihologi palīdz risināt izglītojamo mācīšanās grūtības, sociālās un emocionāla rakstura problēmas. Lai risinātu minētās problēmas, izglītības psihologi sadarbojas ar izglītojamo vecākiem, citiem likumiskajiem pārstāvjiem, pedagogiem un citiem speciālistiem, kuri iesaistīti izglītojamā problēmas risināšanā.

Darbības veidi/virzieni – psiholoģiskā izpēte (novērtēšana) individuāli un grupā, atzinumu par psiholoģisko izpēti (novērtēšanu) sagatavošana, darbības pārskatu sagatavošana; rekomendāciju izstrāde; konsultēšana individuāli vai grupās saistībā ar bērna / jaunieša problēmas risināšanu un preventīvo un izglītojošo pasākumu vadīšana; sadarbība ar citiem izglītības vides speciālistiem atbalsta komandas darbā, bērnu / jauniešu konsultēšana mācību un audzināšanas jautājumos.

Izglītības un skolu psihologi veic izglītojamo individuālo psiholoģisko izpēti (novērtēšanu). Visbiežāk tā tiek veikta gadījumos, kad izglītojamajam vērojamas mācību grūtības, uzvedības vai emocionāla rakstura problēmas, kas izglītojamajam rada grūtības mācību procesā un mācību vidē. Nepieciešamības gadījumā veic psiholoģiskā klimata izpēti (novērtēšanu) izglītojamo klasē vai grupā.

Ja izglītojamais tiek konsultēts valsts vai pašvaldības pedagoģiski-medicīniskajā komisijā, izglītojamajam ir nepieciešami atbalsta pasākumi mācību procesā un valsts pārbaudes darbos, vai citos nepieciešamības gadījumos izglītības psihologs sniedz atzinumu par psiholoģiskās izpētes (novērtēšanas) rezultātiem.

Izglītības psihologs veic psiholoģisko izpēti (novērtēšanu) un sniedz atzinumu par psiholoģiskās izpētes (novērtēšanas) rezultātiem, ja psiholoģisko izpēti ierosinājuši veikt izglītojamā vecāki, izglītojamā likumiskie pārstāvji vai pats izglītojamais, ja viņš ir pilngadīgs. Gadījumā, ja nepilngadīga izglītojamā psiholoģisko izpēti ierosina veikt pedagogi vai speciālisti, kas iesaistīti izglītojamā problēmas risināšanā, izglītības psihologs psiholoģisko izpēti (novērtēšanu) veic un sniedz atzinumu par psiholoģiskās izpētes (novērtēšanas) rezultātiem, saņemot izglītojamā vecāka vai cita likumiskā pārstāvja atļauju.

Ja psiholoģiskās izpētes rezultātus lūdz iesniegt tiesībsargājošās institūcijas, izglītības psihologs sniedz psihologa atzinumu, tajos gadījumos, kad atbilstoši savai kompetencei ir veicis psiholoģisko izpēti (novērtēšanu).

Izglītības psihologs individuāli konsultē izglītojamos, viņu vecākus vai citus likumiskos pārstāvjus, pedagogus, citus speciālistus par problēmām, kas saistītas vai var radīt izglītojamajam grūtības mācību un audzināšanas procesā, sekmīgā mācību vielas apguvē, saskarsmē ar vienaudžiem, pedagogiem, citiem izglītības iestādes darbiniekiem, izglītojamā vecākiem un citos gadījumos, kuros konkrētā izglītības psihologa kompetence ir atbilstoša, lai sniegtu konsultācijas. Nepilngadīgus izglītojamos līdz 14 gadu vecumam, izņemot pirmreizējo konsultāciju, ja izglītojamais pats vērsies pie psihologa, izglītības psihologs konsultē tikai ar izglītojamā vecāka vai likumiskā pārstāvja atļauju (Psihologu likuma 18.pants).

Gadījumos, kas saistīti ar problēmu risināšanu mācību vidē vai saistībā ar mācību procesu un krīzes situācijās, izglītības psihologs konsultē vienaudžu grupas tikai ar katra izglītojamā vecāka vai likumiskā pārstāvja atļauju, izņemot krīzes situācijās.

Izglītības psihologi sniedz ieteikumus individuālo atbalsta pasākumu plānu izveidē, sadarbībā ar citiem izglītības iestādē strādājošiem speciālistiem, konsultēšanas procesā pedagogiem, izglītojamo vecākiem, izglītojamajiem, izglītojamo grupām.

Izglītības psihologi sniedz atbalstu izglītojamajiem, izglītojamo vecākiem vai citiem likumiskajiem pārstāvjiem, pedagogiem mācību un audzināšanas procesā, uzvedības un emocionāla rakstura problēmās mācību vidē un krīzes situācijās.

Ņemot vērā, ka izglītības iestādēs strādājošie psihologi ir pedagoģiskie darbinieki, viņi var vadīt preventīva un izglītojoša satura nodarbības un pasākumus izglītojamajiem, viņu vecākiem vai likumiskajiem pārstāvjiem, pedagogiem un citiem izglītības iestādes darbiniekiem.

Izglītības un skolu psihologu **klienti** ir izglītojamie, izglītojamo vecāki un likumiskie pārstāvji, izglītības iestāžu pedagogi un citi izglītības iestādes darbinieki.

Izglītības psihologi var būt **nodarbināti** izglītības iestādēs, valsts un pašvaldību iestādēs, piemēram, izglītības iestāžu atbalsta centros, pedagoģiski-medicīniskajās komisijās u.tml. Izglītības psihologi var strādāt arī privātp praksēs.

Savu darba pienākumu veikšanai izglītības psihologiem ir visciešākā **sadarbība** ar izglītojamo vecākiem, citiem izglītības iestādes speciālistiem – pedagogiem, logopēdiem, speciālajiem pedagogiem, sociālajiem pedagogiem un izglītības iestādes administrāciju, kā arī pašvaldības speciālistiem.

Klīniskā un veselības psiholoģija

Klīnisko un veselības psihologu klienti (gan bērni, gan pieaugušie), var būt personas ar dažādām garīgās un fiziskās veselības problēmām, tai skaitā arī psiholoģiska rakstura grūtībām, kuras nepieciešams mazināt vai novērtēt, gan akūtas (krīzes), gan hroniskās situācijās.

Klīniskie un veselības psihologi, pamatojoties uz pierādījumiem balstītu praksi, strādājot patstāvīgi vai multiprofesionālā komandā, identificē un nosaka klientu psihi funkcionēšanas īpatnības vai esošās novirzes; prognozē un mazina psiholoģiska rakstura problēmas, lai veicinātu klienta labklājību un izaugsmi dažādos dzīves posmos, sekmētu indivīda, grupas, kopienas un sabiedrības fiziskās un psihiskas veselības saglabāšanu, slimību profilaksi un ārstēšanu, kā arī, lai identificētu faktorus, kas sekmē veselību, gan arī tos, kas ir saistīti ar slimību cēloņiem un reakciju uz slimību, slimības uztveri, uzvedību slimības laikā. Šajā profesionālās darbības jomā praktizējošie psihologi pievēršas plaša spektra psihiskās un fiziskās veselības problēmām, klienta psiholoģiskajām grūtībām, tai skaitā psiholoģisko riska faktoru un aizsargājošo resursu identificēšanai un to izmantošana problēmas mazināšanai.

Klīnisko un veselības psihologu galvenie profesionālās darbības **veidi/virzieni** ir:

1) Psiholoģiskās izpētes veikšana, izmantojot zinātniski pamatotas psiholoģiskās izpētes metodes (intervēšana, novērošana, aptaujas, testēšana u.c.) indivīda kognitīvo, emocionālo, sociālo un uzvedības problēmu un resursu identificēšanai un izpratnei, kā arī personības individuālo īpašību noteikšanai

- Psiholoģiskās izpētes atzinuma sagatavošana pēc pieprasījuma, aprakstot un analizējot izpētes rezultātus un sniedzot ieteikumus, kā mazināt un risināt identificētās problēmas;

- Atgriezeniskās saites sniegšana par psiholoģiskās izpētes rezultātiem un apkopotajiem ieteikumiem.

2) Piedalīšanās multidisciplinārā/multiprofesionālā komandas darbā, lai pārrunātu izpētes rezultātus, ieteikumus un kopīgi izstrādātu rīcības programmu, lai palīdzētu klientiem pārvarēt/mazināt problēmas, kas saistītas ar slimību vai citām psiholoģiskām grūtībām;

3) Psiholoģiskā konsultēšana bērniem, bērnu vecākiem, citiem pieaugušajiem ar mērķi: rast risinājumus identificētajām problēmām; psiholoģiskā atbalsta sniegšana, lai uzlabotu personības emocionālo stabilitāti un veicinātu adaptācijas spējas kopumā, izmantojot dažādas psiholoģiskās konsultēšanas un atbalsta terapijas metodes (īpaši to psihologu praksē, kuri strādā ar hroniski vai nedziedināmi slimiem bērniem vai pieaugušajiem un viņu tuviniekiem);

4) Klienta ģimenes un klienta problēmsituācijas risināšanā iesaistīto citu speciālistu konsultēšana (klīniskās un veselības psiholoģijas jomā strādājošie psihologi sadarbojas ar dažādu specializāciju ārstiem, sociāliem darbiniekiem, sociāliem pedagogiem, pedagogiem, bērnu tiesību aizsardzības speciālistiem, juristiem un policistiem u.c. atbilstoši videi, kurā strādā);

5) Krīzes intervence, kad nepieciešams novērst īslaicīgās un potenciāli ilglaicīgās traumas sekas;

6) No vardarbības cietušo bērnu un pieaugušo ilglaicīga rehabilitācija, kas ietver vardarbības pazīmju atklāšanu un vardarbības seku mazināšanu pašam cietušajam un visai ģimenes sistēmai, kā arī atkārtotas vardarbības risku mazināšanu, iekļaujot darbu arī ar vardarbības veicēju. Psihologs var būt par uzticības personu īpaši aizsargājamam cietušajam un sniegt atbalstu.

Papildus minētajiem profesionālās darbības virzieniem klīniskā un veselības psihologa profesionālā darbība var būt saistīta arī ar šādiem darba pienākumiem:

1) Psihoizglītojošais darbs ar bērniem, pieaugušajiem, kā arī psiholoģijas un citu nozaru speciālistiem;

2) Prevencijas programmu veidošana, plašākās sabiedrības informēšana un darbs valsts institūcijās, veidojot psihiskās veselības politiku kopumā.

Klīniskās un veselības psiholoģijas profesionālās darbības jomā praktizējošie psihologi **strādā** ārstniecības un rehabilitācijas iestādēs, tai skaitā krīzes centros, specializētajās izglītības iestādēs, ieslodzījuma vietās, glābšanas dienestos, bērnu tiesību aizsardzības iestādēs, pašvaldības iestādēs, piemēram, Bāriņtiesās, sociālos dienestos, kā arī komisijās pie valsts iestādēm, piemēram, Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijā, un pašvaldību iestādēm, piemēram, pedagoģiski medicīniskā komisijā. Klīniskie un veselības psihologi var būt nodarbināti arī privātā praksē. Visbiežāk psihologa pakalpojumu **pasūtītājs** atkarībā no darbības vides, var būt ārsts, ārstniecības, sociālā dienesta vai tiesībsargājošās iestādes vadītājs, bērna vecāks, pedagogs vai arī pieaugušais klients.

Klīniskās un veselības psiholoģijas jomā strādājošo **klienti** ir fiziskas personas (bērni un pieaugušie) ar dažādām psihiskās un fiziskās veselības problēmām vai jautājumiem, dažādām psiholoģiskām grūtībām, tai skaitā indivīdi, kas pārdzīvo psiholoģiska rakstura grūtības saslimšanu gadījumos, kā arī krīzes vai traumatiskas pieredzes situācijās.

Klīniskās un veselības psiholoģijas jomā strādājošie psihologi piedalās multidisciplinārās/multiprofesionālās komandās un **sadarbojas** ar dažādu specializāciju ārstiem, sociāliem darbiniekiem, sociāliem

pedagogiem, pedagogiem, bērnu tiesību aizsardzības speciālistiem, juristiem un policistiem u.c. atbilstoši videi, kurā strādā.

No recenzijām par metodiskajām rekomendācijām:

Metodiskajā materiālā ir apkopots plašs izklāsts par ar profesionālo darbību saistītiem jautājumiem izglītības iestādēs strādājošiem psihologiem gan no tiesiskā, gan no praktiskā aspekta. Metodiskais materiāls ir saistošs un praktiski noderīgs gan psihologiem, kuri jau strādā izglītības iestādēs vai sadarbojas ar tām, gan arī psihologiem, kuri tikai uzsāk savu profesionālo darbību izglītības un skolu psihologu profesionālās darbības jomā.

Materiālā ir skaidri izklāstīts gan psihologa darba saturs, gan darba organizācija izglītības iestādēs, ir atspoguļoti jautājumi, kas saistīti ar psihologa darba dokumentēšanu, ētikas un konfidencialitātes jautājumiem. Ir jānorāda, ka visas metodiskajā materiālā iekļautās praktiskās rekomendācijas ir sasaistītas un izriet no dokumentiem, kas regulē psihologa profesionālo darbību. Metodiskajā materiālā tiek sniegtas konkrētas atbildes un rekomendācijas par situācijām, kuras psihologs risina ikdienā, veicot savu profesionālo darbību izglītības iestādē.

Metodiskās rekomendācijas psihologa profesionālajai darbībai izglītības iestādē palīdzēs psihologiem orientēties ar profesionālo darbību saistītās problēmsituācijās, palīdzēs savu profesionālo darbību izpildīt atbilstoši tiesiskajam un ētiskajam regulējumam, palīdzēs psihologiem veikt savu darbu atbilstoši vienotiem profesionāliem principiem.

Dr.psych. Evija Strika
Psihologu sertifikācijas padomes locekle

Metodiskajā materiālā skaidri un sistemātiski aprakstītas būtiskākās atbildes uz jautājumiem, kas varētu rasties un rodas ikdienas darbā izglītības iestādē, gan izglītības un skolu psiholoģijas jomā strādājošiem psihologiem, gan citiem izglītības iestāžu darbiniekiem. Metodiskais materiāls sastādīts secīgi un aptver gan tiesiskā regulējuma, gan profesionālā darba aspektus. Daudzu gadu gaitā, līdz Psihologu likuma stāšanās spēkā brīdim, šie ļoti būtiskie jautājumi nereti tika brīvi interpretēti gan no pašu psihologu un viņu darba devēju, gan sabiedrības puses. Tā kā līdz šim psihologu izglītība un pieredze bijusi gana atšķirīga, arī profesionālajā darbībā tikušas pieļautas gan kļūdas, gan darbs pēc katra individuālās izpratnes.

Metodiskais materiāls sniedz detalizētu ieteikumu kopumu un normatīvajos aktos ietvertā materiāla pārskatāmu atspoguļojumu, kas saistīts ar izglītības un skolu psihologa darba specifiku. Tas būs noderīgs praktiskajā darbā gan pašiem psihologiem, gan viņu darba devējiem, gan izglītojamajiem un viņu vecākiem / likumiskajiem pārstāvjiem, gan plašākai sabiedrībai. Materiāls būtiski atvieglos informācijas ieguves iespējas, jo viss svarīgākais un būtiskākais, kas jāzina par psihologa darbu izglītības jomā, ir apkopots šajā izdevumā.

Mg.psych. Amanda Zariņa
sertificēts psihologs, psihologs-pārraug izglītības un skolu psiholoģijas jomā
Mg.psych. Anda Suharevska
sertificēts psihologs, psihologs-pārraug izglītības un skolu psiholoģijas jomā

Metodiskajās rekomendācijās daudzšķautņaini un detalizēti izklāstīti psihologa profesionālās darbības jautājumi izglītības iestādes kontekstā, kas ir pamatoti gan ar regulējošiem normatīvajiem aktiem, gan aktuālajiem jautājumiem praksē.

Psihologu profesionālās darbības raksturojums, kas metodiskajās rekomendācijās argumentēti un strukturēti, kā arī iekšēji loģiski izklāstīts, sniedz lasītājam iespēju rast juridisku un teorētisku skaidrojumu par psihologu profesionālā darba specifiku izglītības iestādē: izvirzītajām prasībām, tiesisko regulējumu un profesionālās darbības organizāciju, kā arī piedāvā rekomendācijas profesionālās darbības praksei.

Metodisko rekomendāciju fokusā ir psihologu profesionālās darbības vienots raksturojums, to izklāsts, būs noderīgs ne tikai izglītības un skolu psihologiem, bet arī plašai auditorijai: gan speciālistiem, kuri ikdienā strādā skolā un sadarbojas ar psihologu, gan vecākiem, gan izglītības iestāžu vadītājiem, gan studējošiem, gan izglītības politikas veidotājiem, veicinot izpratni par psihologu darba saturu un organizāciju izglītības iestādē.

Metodiskās rekomendācijas uzskatāmas par vērtīgu resursu, kas palīdz izprast ne tikai psihologa darbu izglītības jomā kā kopumu, bet arī iegūt praktiskus ieteikumus profesionālajai darbībai un tās pilnveidei.

Dr.paed. Dace Medne
sertificēts psihologs klīniskās un veselības psiholoģijas jomā,
Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas profesore